

Om Svanemerking av Leketøy

Versjon1.0

Nordisk Miljømerking

1	Sammendrag	1
2	Basisfakta om kriteriene	1
2.1	Relevans, Potensial og Styrbarhet	3
2.1.1	Relevans.....	3
2.1.2	Potensial.....	4
2.1.3	Styrbarhet.....	4
2.2	Det nordiske markedet	5
2.3	Andre merkeordninger	7
3	Om kriterieutviklingen	10
4	Bakgrunn for kravene	11
4.1	Beskrivelse av leketøyet og dets produksjon	12
4.2	Myndighetskrav til leketøy	12
4.3	Luktsstoffer	13
4.4	Plast og gummi	15
4.4.1	Bakgrunn for kravene til plast og gummi	16
4.5	Tekstiler, skinn og lær	21
4.6	Stoppmaterialer	22
4.7	Tre og trebaserte materialer	23
4.7.1	Heltre	23
4.7.2	Trebaserte plater	25
4.7.3	Overflatebehandling av tre og trebaserte materialer.....	26
4.7.4	Papp, kartong og papir.....	26
4.7.5	Trykksaker	27
4.8	Metall	28
4.8.1	Belegging	28
4.8.2	Overflatebehandling	29
4.9	Elektriske leketøy	29
4.10	Lim	31
4.11	Krav på sikkerhet	32
4.12	Emballasje og informasjon til kunde	32
4.13	Arbeidsforhold	33
5	Kvalitet	36
6	Nye kriterier	37
7	Referanser	37

Vedlegg

- 1 Oversikt over produkter som ikke omfattes av kriteriene for Leketøy
- 2 Eksempel på utfylling av skjema for materialoversikt og produksjon (kapittel 1 i kriteriene)
- 3 Kopi av program for workshop i etikk og deltagerliste

1 Sammendrag

Et kriteriedokument for miljømerking av leketøy, versjon 1.0, ble vedtatt av Nordisk Miljømerkingsnemnd (NMN) i juni 2007. Dokumentet er gyldig til juni 2010. Dette dokumentet gir en beskrivelse av og bakgrunn for de helse- og miljøkrav som er satt.

Nordisk Miljømerking har i snart to år arbeidet med å lage helse- og miljøkrav til leketøy. Arbeidet ble igangsatt etter stadige avsløringer i ulike medier om leketøy som både er helse- og miljøskadelige. Disse avsløringene kan tyde på at myndighetskravene ikke er oppfylt for leketøy som omsettes på det nordiske markedet, men også på at myndighetskravene ikke er omfattende nok. Denne type avsløringer gjør forbrukerne usikre, og miljømerkede leketøy vil veilede forbrukeren til sikrere valg.

Miljømerkingskravene omfatter krav til ulike materialer som leketøy kan bestå av, og er begrenset i denne versjonen til å omfatte plast og gummi, tekstiler, stoppmaterialer, trebaserte materialer og metall. I tillegg er det egne krav til elektriske leketøy.

Kravene er utarbeidet i tett kontakt med ulike produsenter, råvareleverandører, myndighetspersoner og NGOere. Det er også tatt utgangspunkt i flere av eksisterende kriteriedokumenter for Nordisk Miljømerking og det europeiske miljømerket Blomsten. Kravene har som mål å redusere bruken av helse- og miljøskadelige stoffer, øke andelen av sertifiserte råvarer og minske utslipp av problematiske stoffer til luft og vann.

Et forslag til kriterier, med tilhørende bakgrunnsdokument, var på høring høsten 2006. Høringsforslaget ble sendt til ca 300 instanser. Det er 32 instanser som har gitt høringssvar. Av de 32 svarene er det 1 som støtter forslaget uten kommentarer, 14 som støtter med kommentarer, 6 som forkaster forslaget (alle med begrunnelser), 12 som avstår fra å gi svar og 3 gir kommentarer uten å ta stilling. Høringssammenstillingen med svar fra Nordisk Miljømerking kan fås ved henvendelse til et av sekretariatene.

Høringskommentarene har ført til noen endringer i kravene. Endringene vil begrunnes i dette dokumentet.

2 Basisfakta om kriteriene

Leketøy som kan svanemerkes

Leketøy for barn under 14 år som er laget av ett eller flere av følgende materialer kan svanemerkes:

- plast og gummi
- tekstil
- stoppmaterialer
- trebaserte materialer
- metall

Øvrige materialer kan hver utgjøre inntil 1 vekt% av leketøyet, og totalt i leketøyet kan øvrige materialer utgjøre 2 vekt%.

Typiske leketøy som kan svanemerkes er rangler og biteleker i ulike materialer til barn under 3 år. Byggeklusser, dukker, puslespill, elektriske tog/biler og aktivitetsleker som lager lys og lyder kan også svanemerkes.

Leketøy som faller inn under produktkategorier det allerede er utviklet miljømekingskriterier for, herunder tekstilprodukter, skriveredskaper og trykksaker/papirprodukter, kan også svanemerkes. Kravene i de relevante miljømerkingskriteriene må da oppfylles. For nærmere informasjon, ta kontakt med miljømerkingsorganisasjonen.

Leketøy som ikke kan svanemerkes

Hobbymaterialer kan ikke svanemerkes. Hobbymaterialer er definert som materialer som benyttes til hobby, forming og billedkunst. Eksempler på slike materialer er modellvoks, leire og gips.

Under høringen kom det forslag om at også hobbymaterialer bør kunne svanemerkes. Hobbymaterialer benyttes av barn og kan inneholder både helse og miljøskadelige stoffer. Det vil bli vurdert å inkludere hobbymaterialer ved revisjon av kriteriene.

Leketøy som ikke er omfattet av EUs direktiv nr. 88/378/EEG kan ikke svanemerkes. I direktivet er det gitt en oversikt over 21 ulike produktområder som ikke betraktes som leketøy, deriblant narresmøkker, sportsutstyr, sykler (med unntak av sykler som anses å være leketøy med største setehøyde på 635 mm), fyrverkeri og kopier av våpen (se vedlegg 1). Disse leketøyene kan ikke svanemerkes.

Definisjon av leketøy

Leketøy er definert som et produkt konstruert, produsert eller omsatt med sikte på å bli brukt i lek av barn.

Definisjonen er satt innen rammene av EUs direktiv nr. 88/378/EEG (barn under 14 år). Ytterligere begrensning til hvilke materialer som får inngå er innført for at definisjonen ikke skal bli for omfattende for første generasjon kriterier.

FAKTABOKS 1.

- Nordisk Miljømerking har utviklet miljømerkingskriterier for over 60 ulike produkter og tjenester. For mer informasjon, se <http://www.ecolabel.no>.
- EUs direktiv nr. 88/378/EEG, Leketøysforkriften, er implementert i alle nordiske land. For mer informasjon, se <http://www.sft.no>

Kriteriernes versjon og gyldighetstid

Kriteriedokumentet for Leketøy, versjon 1.0, ble vedtatt i juni 2007 av Nordisk Miljømerkingsnemnd. Kriteriene er gyldig fra 14. juni 2007-14. juni 2010.

FAKTABOKS 2. Nordisk Miljømerking

- Nordisk Miljømerkingsnemnd (NMN) er Nordisk Miljømerkings øverste organ. NMN består av lederne for de nasjonale styrer/nemnder.
- Svanekriterier er gyldig i en gitt periode før kravene revideres. I en revisjonsprosess vil kravene bli evaluert og kravnivåene vil skjerpes. Et ny versjon av kriteriene vil være gyldig minst ett år innen de eksisterende utgår.

2.1 RELEVANS, POTENSIAL OG STYRBARHET

Nordisk Miljømerking arbeider med å utvikle helse- og miljøkrav for ulike produkter. Før det igangsettes et arbeid med å lage helse- og miljøkrav til et nytt produktområde, er det i utgangspunktet tre parametere som vurderes: Relevans, Potensial og Styrbarhet (RPS).

Relevans vurderes ut fra om det er en helse og/eller miljøbelastning knyttet til produksjon, bruk og avfall av de aktuelle produktene. Deretter vurderes det om det finnes et *potensial* for å redusere helse og/eller miljøeffektene i produktenes livssyklus. Tilslutt vurderes det om miljømerking har *styrbarhet* til å kunne realisere potensialet til en forbedring.

I de følgende kapitlene vil RPS for leketøy bli vurdert. Under kapittel 4 er RPS beskrevet for de ulike materialene som en del av begrunnelsen for helse- og miljøkravene.

2.1.1 Relevans

Helse- og miljøbelastninger knyttet til produksjon, bruk og avfallsbehandling av leketøy.

Miljøbelastningene fra leketøy avhenger i høy grad av hvilken type leketøy som vurderes. Hvilket materiale et leketøy er laget av, har betydning for miljøpåvirkninger relatert til *utvinning* og *fremstilling og avfallsbehandling* av det aktuelle materialet. De materialene som omfattes av dette dokumentet er, trebaserte materialer, metall, plast og gummi, tekstil og stoppmaterialer. De miljøproblemene som oppstår i forbindelse med utvinning og fremstilling av disse materialene, herunder bruk av problematiske hjelpe- og tilsetningsstoffer som f.eks. tungmetaller, bløtgjørere, halogenerte forbindelser osv, er prioriterte områder både av miljømyndighetene og Nordisk Miljømerking.

I *bruksfasen* er det i hovedsak helserelaterte problemer som er i fokus, deriblant støy og migrering av helseskadelige stoffer. I de senere år er det gjennomført flere store tester av leketøy som viser innhold av helseskadelige stoffer, både stoffer som er regulert av myndighetene, men også stoffer som er på myndighetenes OBS-liste/ⁱ. Tester har også avslørt at myndighetskravene til støy ikke overholdes/ⁱⁱ. Disse avsløringene viser at det er behov for å stille krav til bruken av slike helseskadelige stoffer og kreve *dokumentasjon og testrapporter* fra produsentene, ikke bare egenerklæring gjennom CE merking (bakgrunnen for CE-merking er beskrevet i kapittel 2.4).

Miljøbelastningene i forbindelse med *transport* har også betydning for leketøy da ca 95% av leketøy i Europa produseres i Asia (79% i Kina)ⁱⁱⁱ. Et viktig element når transport vurderes er bruken av emballasje. I noen tilfeller er bruken av emballasje viktig for å beskytte produktet under transport, men emballasjen er også viktig for å markedsføre produktet i butikker.

Leketøy er produkter som etter kort bruk kan bli *avfall*. Produktets levetid og mulighet for å gjenvinne de ulike materialene har betydning for avfallsbehandlingen

og miljøbelastningene fra produktet. Inngående helse- og miljøfarlige komponenter vil kunne frigjøres når leketøyet blir avfall.

2.1.2 Potensial

Potensial for å redusere helse- og miljøeffektene fra leketøyet livssyklus.

I de senere år har det vært mange funn av helseskadelige stoffer i leketøy, noe som indikerer at myndighetskravene ikke etterleves. Dette kan også tyde på at myndighetskravene ikke er omfattende nok, verken med tanke på materialene som inngår eller kjemikaliene som benyttes, både ved produksjon og ferdiggjøring av leketøy. Det vil derfor være et potensial for en miljøforbedring.

Mulighetene for å differensiere leketøy med hensyn til miljø- og helseegenskaper er tilstede, men også her varierer dette med hvilke type materialer som inngår. For plast og gummi er det gode muligheter til å skille mellom ulike plasttyper, og ulike additiver som f.eks. myknere, katalysatorer, flammehemmere og fargestoffer. For trebaserte produkter er det muligheter til å skille på hvor råvaren kommer fra, men også på fremstilling av platematerialer og overflatebehandling. For tekstiler og stoppmaterialer er det mulig å differensiere på hvordan råvarer produseres og på tilsetningsstoffer for å gi tekstil- og stoppmaterialene de ønskede kvalitetene. Trykking og annen overflatebehandling av tekstiler er også områder der det finnes potensial for helse- og miljøforbedringer. For metaller er det også potensial for miljøforbedringer for utvinning av råvarer, men ingen styrbarhet. Produkter som benyttes til belegging og overflatebehandling av metaller gir imidlertid muligheter for en differensiering.

Indirekte miljøeffekter kan forekomme i de tilfeller der en hel produksjon omlegges, og ikke kun for de produktene som skal selges på det nordiske markedet.

2.1.3 Styrbarhet

Svanemerking er et effektivt virkemiddel for å redusere helse- og miljøbelastningen knyttet til leketøyet produksjon og bruk samt avfallshåndtering.

Erfaring fra andre produktområder som Nordisk Miljømerking har arbeidet med i en årrekke, viser at helse- og miljøkrav til ulike materialer (råvarer, produksjon, bruk og avfall) vil kunne gir en helse- og miljøeffekt. I kapittel 4 vil dette bli beskrevet nærmere for de ulike materialene.

Miljømerking har også styrbarhet gjennom å kreve at alle krav skal dokumenteres gjennom testrapporter og erklæringer fra leverandører og underleverandører. Undersøkelser viser at det stadig er leketøy på markedet som ikke oppfyller myndighetskravene.

FAKTABOKS 3. Nordisk Miljømerking, RPS for kriterieutvikling

Ved kriterieutvikling innenfor Svanemerket er det tre parametere som er viktig å avklare:

- Relevans - Finnes det et miljøproblem?
- Potensial - Går det an å gjøre noe med problemet?
- Styrbarhet - Kan miljømerking gjøre noe med problemet?

2.2 DET NORDISKE MARKEDET

Markedet for leketøy er stort og det er en internasjonalt bransje. I 2005 ble det omsatt leketøy i EU (eks. de nye medlemslandene) for 13.3 milliarder Euro. Dette tilsvarer i gjennomsnitt 181 Euro pr. barn pr. år. Omsetningen av leker fordeler seg som følger³:

Tabell 1 Ulike kategorier - tradisjonelt leketøy

Kategorier	Andel av omsetning
Babyleksaker	19,6%
Spill/puslespill	14,5%
Dukker	12,5%
Biler	9,4%
Uteleker og sportsleker	10,6%
Byggesett	7,2%
Kunst og hobby	5,8%
Kosedyr	5,7%
Action figurer og tilbehør	4,7%
Lær og utforsk	1,7%
Annet	8,3%
Total	100%

Vi har liten grad av leketøysproduksjon i Europa sett i forhold til totalproduksjonen i verden. Verdens største leketøysprodusenter er Mattel, Hasbro og Lego (dansk). I Norden har vi andre viktige aktører som BRIO, Micki og IKEA. De store aktørene driver til stor del med produktutvikling. 94,6% av selve leketøysproduksjonen foregår i Asia, med Kina som klart dominerende.

Omtrent 70% av den totale omsetningen av leketøy i Norden foregår gjennom detaljhandelen hvor store kjeder som BRIO, BR-leker og Toys R Us dominerer. Store grossister som BRIO, LEIKA og Leksom leverer til detaljhandelen, samt at noen også leverer til det institusjonelle markedet som skoler og barnehager.

Markedaktørenes interesseorganisasjoner

Den representative bransjeorganisasjonen i Europa er TIE – Toy Industries of Europe^{iv}. 95% av alle selskaper som er aktive innen leketøysektoren i Europa er medlem. Dette inkluderer de nasjonale bransjeorganisasjonene så vel som selskaper i hele Europa som opererer innen produksjon, utvikling, markedsføring og salg av leketøy, spill og relaterte produkter.

ICTI – International Council of Toy Industries er en organisasjon som jobber aktivt for barnas helse og sikkerhet^v. Herunder promoterer de internasjonale leketøysforskrifter og jobber mot mer ansvarlige holdninger innen reklame og markedsføring mot barn.

Trenger markedet et miljømerke?

70% av alle leker som omsettes kjøpes av privatpersoner hvor det største segmentet er babyleksaker. De minste barna er sårbare og lekene puttes ofte i munnen. Fokuset på skadelige innholdsstoffer har vært stort de siste årene både i media og fra forskjellige forbrukerorganisasjoner. Dette skaper utrygghet for forbrukergruppen og søken etter trygge alternativer øker. Svanemerking av leketøy, kanskje spesielt innen

babysegmentet, vil kunne representere en trygghet og et kvalitetsstempel som foreldre og andre kan bruke som veiledning i jungelen av produkter. Likeledes øker kravene til offentlige innkjøpere om å stille miljøkrav i anbudsrunder. Et svanemerke er et enkelt verktøy også for denne gruppen når rammeavtaler for leker til skoler og barnehager skal inngås.

Signaler vi har fått fra bransjen tilsier at de tror at den målgruppen som kjøper leketøy til de minste barna (under 3 år) vil være mest positive. Barn under 3 år er mest sårbare og putter som kjent alt i munnen. Sett ut i fra styrbarhetshensyn vil også denne gruppen være mest interessant. Når barna blir eldre vil de i større grad selv komme med ønsker og dermed styre hvilke leketøy som kjøpes. Miljømerking vil i disse situasjonene miste mye av muligheten til å påvirke målgruppens holdninger og adferd.

Tabell 2: Leketøysmarkedet i Norden.

Produsent			
Navn	Land	Omsetning	Kommentar
BRIO	Sverige	1595 milj	Avser hela Brio. Brio toys är ett av 4 äffarsområden.
LEGO	DK	8,4 milliarder	Nettoomsætning 2003
Micki	Sverige	134 milj	Samma företag har Lundby
Lundby	Sverige	Se ovan	
IKEA	Sverige		Butikker i hele Norden.
COOP	Norden		

Grossist			
Navn	Land	Omsetning*	Kommentar
BRIO AS (+Nordisk)	Norge	330 mill	Til egen kjede
BRIO Lek og Lær	Norge	(inkl. i over)	Skole, bhg
RINGO	Norge	64 mill	Til egen kjede
CARLSEN	Norge		Yes, vi leker
Toyco	Norge	12 mill	Til EDWIS
VN leker	Norge	48 mill	Uavh. butikker
Top Toy (+Nordisk)	Norge	1,7 milliarder	Toys R Us, BR
LEIKA	Norge	9 mill	Skole, bhg
TRIGONOR	Norge	12 mill	Skole, bhg
Leksam	Sverige	223 milj	
Playbox	Sverige	Saknar oppgifter	
Toyman	Sverige	60 milj	

Detaljst				
Navn	Land	Operasjonsform	Størrelse**	Kommentar
BRIO	Norge (+ Sverige)	Franchise	140 butikker	Nord kjedel. i Norge
RINGO	Norge	Franchise	115 butikker	
Yes, vi leker	Norge	Franchise	55 butikker	Eid av Carlsen
EDWIS	Norge	Filialbutikker	23 butikker	
Top Toy	Norge (+ Nordisk)	Filialbutikker	14 butikker	Sterk ekspansjon
AS Riktige leker	Norge	Filialbutikker	1 butikk	Nisje, også til barneh.
Sprell	Norge	Filialbutikker	5 butikker	Nisje
DIV. butikker	Norge	Eiet	?	Uten kjedetilknypning
BR (ägs av Top toy)	Sverige	Filialbutikker	57 butikker	

ToysRUs (ägs av Top toy)	Sverige	Filialbutikker	11 butikker	
Babyland	Sverige	Filialbutikker	9 butikker	
Barnens Hus	Sverige	Filialbutikker	16 butikker	
Lekia & Leklandet	Sverige	Franchise	43 butikker	
Brio Partner	Sverige	Franchise	290 butikker	Sve, Nor och Pol
BR	Danmark	kæde		
KREA	Danmark	privat/proffesionelle		

* Omsetningstall Norge: Bizkit, www.dn.no

** Informasjon om detaljeidd i Norge fra Bransjerådet for Leker og Hobby

Uppgifter om svenska företag är för år 2003 och kommer från Bolagsguiden på www.dn.se

2.3 ANDRE MERKEORDNINGER

Regelverk som bransjen må forholde seg til

Det er omfattende myndighetskrav til produksjon, import og salg av leketøy i Norden. Den som lager, innfører eller selger produkter som kan medføre skader, skal skaffe seg kunnskap om mulige farer og opplyse om dem. Denne aktsomhetsplikten i produktkontrollloven betyr at produsenter, importører og forhandlere må vite hvilke krav som settes til leketøy og andre barneprodukter. Mange av de nordiske reglene er harmonisert med EU.

For de fleste typer leketøy, er det spesielle krav. Virksomheter skal ha kunnskap om miljøforhold i egen virksomhet som kan medføre en ikke ubetydelig påvirkning på miljøet. I Norge skal det på forespørsel kunne gis miljøinformasjon, f. eks. faktiske opplysninger om produkters innhold. Svar skal normalt gis innen en måned. Med miljøet forstås det ytre miljø. Kravene framgår av miljøinformasjonsloven^{vi}.

Krav til leketøy står i forskrift om sikkerhet ved leketøy (Leketøysforskriften). Den er basert på et EU-direktiv om leketøy, og det er tilsvarende regler i alle EØS-landene. Forskriften setter krav om merking og dokumentasjon av leketøyets egenskaper. Noen krav til leketøys egenskaper står i forskriften eller vedlegg til forskriften, men de fleste står i forskjellige standarder. De aktuelle standardene er felles for de fleste europeiske land. Standardene dekker mange risikoaspekter, for eksempel skarpe kanter, styrke og lengde av snorer, støy, små deler, innhold av diverse kjemiske stoffer, merking, innhold i bruksanvisning osv. Det er gitt detaljerte anvisninger om hvordan målinger skal utføres.

FAKTABOKS 4. Standarder

Oversikt over standarder:

- Mekaniske og fysiske egenskaper (EN 71-1)
- Flambarhet (EN 71-2)
- Migrasjon av visse grunnstoffer (EN 71-3)
- Kjemisett (EN 71-4)
- Kjemiske leketøysett unntatt sett til kjemiske (EN 71-5)
- Grafisk symbol for aldersmerking (EN 71-6)
- Fingermaling: Krav og prøvingsmetoder (EN 71-7)
- Sikkerhetskrav til elektrisk leketøy (NEK EN 50088)
- Sikkerhetskrav til transformatorer, strømforsyningsprodukter og lignende (NEK EN 61558)

Alt leketøy som omsettes skal være påført et CE-merke (§ 15 i leketøysforskriften). CE-merket er ingen godkjenning fra myndighetene, men produsentenes erklæring om at leketøy overholder kravene i leketøydirektivet og de tilhørende standardene.

Alt leketøy som omsettes, skal være merket med navn eller handelsmerke, samt adresse til produsent eller agent (§ 14 leketøysforskriften). Mange typer leketøy skal merkes med spesielle advarsler. Det gjelder for eksempel leketøy som inneholder små deler og leketøy med spesielle fysiske eller kjemiske egenskaper. Nærmere detaljer finnes i de forskjellige standardene.

Produsenten har ansvar for at leketøyet han produserer, overholder kravene. Produsenten skal dokumentere ved en egenerklæring at leketøyet overholder kravene. Hvis egenskapene til leketøyet dekkes av standardene, og leketøyet overholder kravene, skal produsentens dokumentasjon bestå av følgende:

- produktidentifikasjon (type leketøy, beskrivelse)
- hvordan produsent sikrer at leketøyet er i samsvar med standardene (testrapport eller tekniske data)
- konstruksjons- og produksjonsdata om den enkelte type leketøy
- navn og adresse til produksjons- og lagersted.

Denne dokumentasjonen

- skal være på engelsk eller et skandinavisk språk
- skal oppbevares i EØS-området
- skal være tilgjengelig i 10 år fra produksjonen av leketøyet opphørte
- kan også utarbeides av produsentens agent eller importør til EØS-området

Hvis egenskapene til leketøyet ikke dekkes av standardene, eller leketøyet ikke overholder kravene i standardene, må leketøyet være godkjent av et særskilt teknisk kontrollorgan. Det skal da fremlegges en tredjepartserklæring om dette.

Produsenten skal sette på et CE-merke. Det er som tidligere nevnt produsentens erklæring om at leketøyet er i samsvar med kravene i standardene.

Hvis egenskapene til leketøyet ikke dekkes av standardene, eller det ikke overholder kravene i standardene, skal det foreligge en tredjepartserklæring. Da er CE-merket produsentens garanti for at leketøyet er i samsvar med det eksemplaret som er typegodkjent i følge tredjepartserklæringen.

CE-merkingen foretas av produsenten eller hans representant i EØS-området og er deres forsikring om at leketøyet tilfredsstiller kravene i EUs leketøysdirektiv. Det er altså ingen godkjenning.

Importøren har ansvar for at det leketøyet han importerer, overholder kravene.

Importøren skal besitte produsentens dokumentasjon om at leketøyet tilfredsstiller kravene. Dette er ikke nødvendig hvis en hovedimportør/agent i EØS-området har dokumentasjonen, men da skal importøren kunne skaffe dokumentasjonen på kort tid. Importøren må påse at leketøyet er påført CE-merket

Forhandlerne må påse at det leketøyet de fører er CE-merket. Det er ikke tillatt å omsette leketøy som ikke er CE-merket. Forhandlerne har også aktsomhetsplikt. De må vurdere det leketøyet de omsetter og om nødvendig be produsenten, agenten eller importøren om nærmere dokumentasjon.

Forhandler må kunne framskaffe nødvendig dokumentasjon fra produsent eller agent innen kort tid etter forespørsel fra tilsynsmyndighetene.

Myndighetene i de nordiske land har for noen områder egne krav til leketøy som går utover de europeiske. I Norge har det siden 2000 har det vært forbudt å omsette leketøy og en del andre småbarnsprodukter som er tilsatt ftalater til barn under tre år. I det europeiske regelverket er kravet begrenset til seks ftalater. Et nytt forslag til europeiske krav til ftalater er nå til høring (se kap 4.2).

Frivillige standarder og merkeordninger

Etter det vi kjenner til finnes det i dag ingen offentlige miljømerkingsordninger for leketøy. Derimot finnes det noen merkeordninger som kan oppfattes som miljømerker, men som kun gir garantier for f.eks. god kvalitet.

Et eksempel på et slikt merke er merket OK som spanske leketøysprodusenter kan benytte på sine leketøy hvis produktene oppfyller gitte krav til kvalitet og "lekeverdi"^{vii}.

Et annet merke som kan oppfattes som miljømerke, er WWFs Panda merke^{viii}. Hvis et leketøy er merket med Pandaen viser det at produsenten støtter WWFs arbeid med å bevare naturens mangfold og beskytte miljøet. Merket i seg selv gir ingen garantier om selve produktets miljøbelastning.

Den britiske bransjeorganisasjonen British Toy and Hobby Association har laget to egne merker: "The Lion Mark" og "Lion Mark for use by retailers"^{ix}. Merkene ble utviklet i henholdsvis 1988 og 1991. Dette er "a symbol of toy safety and quality for the consumer, exactly what the CE Mark is not", som organisasjonen selv beskriver det.

Den europeiske Blomsten, Økotex og Bra Miljöval har krav til tekstiler, men ikke til leketøy^x. Det medfører at noen typer leketøy, som lekematter til bruk i barnehager, er miljømerket med et miljømerke.

Fellesrådet for formings- og hobbyartikler er en dansk organisasjon som har utarbeidet miljøkrav for materialer som benyttes til hobby, forming og billedkunst^{xi}. Eksempler på slike materialer er modellvoks, leire og gips. Merkingen er delt i henholdsvis gruppe A, B, C, D som skal indikere bruksområder, innholdsstoffer og aldersbegrensninger. Kjeden Panduro Hobby bruker denne merke-ordningen. Leverandører til skoler og barnehager bruker også denne merkeordningen i en viss utstrekning til formings- og hobbymaterialene i katalogene sine (LEIKA og BRIO Lek og Lær). Denne versjonen av kriteriene omfatter ikke hobbymaterialer.

FAKTABOKS 5

- Pandamerket
- The Lion Mark was developed in 1988 by the British Toy & Hobby Association
- Lion Mark for use by retailers.
- Ökotex
- Bra Miljöval Falken
- EU Blomsten

Leketøysbransjens egne krav

Flere leketøysprodusenter har egne retningslinjer de følger vedrørende helse, miljø og etikk. På produsentenes hjemmeside beskrives det arbeidet de gjør. I tillegg har ICTI laget egne retningslinjer for etikk som gir leketøysfabrikker i Kina muligheter til å få et "Seal of compliance" (dette er nærmere beskrevet i kapittel 2.3 og 4.12)

3 Om kriterieutviklingen

Målet med å utvikle kriterier for leketøy

Hovedmålet for Nordisk Miljømerking er å bidra til et mindre helse- og miljøbelastende forbruk. Dette kan oppnås gjennom å veilede forbrukeren og utnytte markedskreftene til å oppnå helse- og miljøgevinster. Ettersom dette er en frivillig ordning kan helse- og miljøkravene settes på et høyere nivå enn myndighetskravene.

Barn er en sårbar gruppe som utsettes for mange ulike produkter i løpet av en dag, deriblant leketøy. Barn omgir seg tett med leketøy fra de er nyfødt og frem til tenårene. Det finnes mange risikoanalyser som vurderer barnets eventuelle påvirkning fra ulike helseskadelige stoffer. Men det finnes få eller ingen forskning som viser den faktiske effekten. Det man vet med sikkerhet er at det i dag finnes utallige produkter i barnets nærmiljø som inneholder både helse- og miljøskadelige stoffer.

I tillegg vil det ved produksjon av leketøy benyttes mange helse- og miljøskadelige stoffer, råstoffer som inngår kan ha uheldige miljøeffekter og når leketøyet blir avfall kan mange av de inngående stoffene gi negative miljøeffekter.

Regelverket for produksjon, salg og import av leketøy i dag er omfattende, men stadige tester viser at kravene ikke etterleves. Mediedebatten som har vært omkring helseskadelige stoffer i leketøy kan ha øket behovet for en garanti for forhandlerne om at lekene de selger ikke inneholder disse stoffer.

Målet med å utvikle kriterier for leketøy er derfor å gi forbrukeren mulighet til å velge et svanemerket leketøy der strenge helse- og miljøkrav er oppfylt for hele livssyklusen.

Prosjektbeskrivelse

Prosjektet med å lage krav for svanemerking av leketøy ble igangsatt i august 2005. Prosjektgruppen har bestått av prosjektleder Lise Kristin Sunsby fra Stiftelsen Miljømerking i Norge, Anders Moberg fra SIS Miljömärkning, Mogens Stibolt/Lene Møldrup fra Miljømerking Danmark og Marte K. Halvorsen fra Stiftelsen Miljømerking. Prosjektet har vært gjennomført i tett samarbeid med markedsavdelingene i de ulike sekretariatene, representert ved Cathrine K Elger i Norge, Karl Johan Wall i Sverige og Lene Møldrup i Danmark.

Prosjektgruppen har gjennom hele perioden vært i tett kontakt med ulike produsenter/importører, myndigheter, NGOere, råvareprodusenter og bransjeorganisasjoner.

20. mars 2006 ble det arrangert en workshop i etikk der målet var å skape grunnlag for å stille gode og dokumenterbare krav til etikk ved produksjon av svanemerket leketøy (se kap 4.12 og vedlegg 3). Diskusjoner og presentasjoner på workshopen dannet grunnlag for kravene til arbeidsforhold.

Et utkast til kriterier ble presentert for Den europeiske bransjeorganisasjonens (Toy Industries of Europe (TIE)) underkomite for teknikk, sikkerhet og miljø i Brussel 21. mars 2006. Kommentarer fra møtet er tatt med i den videre diskusjonen om krav og kravnivå.

Prosjektgruppen har også besøkt flere leketøysprodusenter, både i Europa og i Kina.

4 Bakgrunn for kravene

Alle krav i høringsforslaget er begrunnet med bakgrunn i helse- og miljøeffekter. Ved utvikling av helse- og miljøkrav er det tatt utgangspunkt i leketøyets livssyklus. Prosjektgruppen har ikke funnet tilgjengelige LCA studier som sammenligner helse- og miljøbelastningen fra leketøy i ulike materialer. Derfor er kravene satt utfra en vurdering av RPS for hvert material (se kapittel 2.1). Selv om det finnes både en relevans (R) og et potensial (P), er det ikke alltid relevant å stille krav hvis styrbarheten (S) er null.

Ulike materialer har ulik egenvekt og inngår i leketøy med ulike mengder. I tabellen nedenfor er fire forskjellige leker har blitt demontert i sine enkelte bestanddeler. De har deretter blitt veid etter materialtype.

Følgende leker har blitt veid:

- Tekstilbok: En bok av tekstil med trykk på hver side. Stoppmateriale gjør sidene tykkere. Langs kanten av boken er det innfelt ulike plastdeler som lager lyd. På baksiden er det et ”speil” av plast.
- Babyangle 1: Plastrangle med håndtak. Metallkjerne lager lyd.

- Babyrangle 2: Tekstilbjørn påfestet en plastring.
- Treleke med hjul: Treleke med en kjerne av plast/metall (her veid som plast ettersom delene ikke kunne separeres fra hverandre) trukket med stopp og tekstil. Tredelene er limt sammen. Overflatebehandling på 90 % av leken. Ved svanemerking av et tilsvarende leketøy, ville det kreves at kjernen som består av metall og plast, blir veid hver for seg.

Tabell 3: Vektforhold mellom materialer for 5 ulike leketøy.

Leketøy	Tekstilbok		Babyrangle 1		Babyrangle 2		Treleke med hjul:	
	Vekt	Vekt%	Vekt	Vekt%	Vekt	Vekt%	Vekt	Vekt%
Tre	0 g	0	0 g	0	0 g	0	330 g	85,5
Plast	17 g	17,9	62 g	86	26 g	47,3	40 g	10,4
Metall	0 g	0	10 g	14	0 g	0	0 g	0
Tekstil	55 g	57,9	0 g	0	19 g	34,5	6 g	1,6
Stoppmateriale	23 g	24,2	0 g	0	10 g	18,2	10 g	2,5

Tabellen viser at mengden av de ulike materialer varierer mye fra et leketøy til et annet. På det nordiske markedet vil det finnes leketøy som gir alle kombinasjoner av de ulike materialene og leketøy som består av kun et av materialene. Kravnivåene vil derfor variere ettersom hvor stor andel som inngår i leketøyet.

4.1 BESKRIVELSE AV LEKETØYET OG DETS PRODUKSJON

I kriteriedokumentet er det satt krav til materialene som inngår i produktet det søkes lisens for. For å raskt kunne få en oversikt over hvilke krav som er relevant for det enkelte produkt, skal leketøyets sammensetning beskrives med inngående materialer og deres vekt. Hvis det søkes lisens for en gruppe leketøy som har forskjellig utforming og utseende, men hvor inngående materialer er like, kan det gis opplysninger for et eller flere representative produkt (se eksempel i vedlegg 2).

Ved utfylling av skjema 1 i kriteriedokumentet vil produsentene av leketøyet raskt se hvilke krav som må oppfylles for det gitte produkt. I tillegg er det laget egne skjema som eventuelle underleverandører og/eller kjemikalieleverandører skal fylle ut. Dette er gjort for å lette søknadsprosessen, men likeverdig dokumentasjon kan godtas. Alle kravene må være oppfylt, og dokumentene signert av firmaer som har tilstrekkelig opplysninger om produktet eller de inngående råvarene eller kjemikalierne.

I tillegg skal produksjonsprosessen for produktet beskrives, inkludert underleverandører av ulike inngående materialer. Dette kan beskrives gjennom et flowskjema.

4.2 MYNDIGHETSKRAV TIL LEKETØY

Som beskrevet i forrige kapittel stilles det omfattende myndighetskrav til leketøy. Alle leketøy som omsettes i Europa skal oppfylle EU Directive 88/378/EEC og øvrige direktiv som omfatter elektriske leketøy.

Etter høring er kravet om at myndighetkravene må være oppfylt flyttet fra kapittel 3, krav K67 til kapittel 2, K2. Det er også mer detaljert hvilke kravstandarder som må oppfylles, og hvilken dokumentasjon som må sendes inn ved lisensiering.

Les mer om krav til sikkerhet under kapittel 4.11.

4.3 LUKTSSTOFFER

Mange leketøy tilsettes lukt både for å virke tiltrekkende for barn, men også i noen tilfeller for å skjule lukt fra de inngående materialene.

Nordisk Miljømerking stiller krav til luktstoffer i mange ulike produkter som skal komme i direkte kontakt med forbrukeren. Bakgrunnen for dette er at mange av disse stoffene er kjent for å gi allergi.

I høringsforslaget var det krav om at luktstoffer ikke skal inngå i leketøy som er beregnet for barn under 3 år. For øvrige leketøy ble det stilt strenge krav til eventuelle luktstoffer som skulle benyttes.

Etter høring ble imidlertid kravet endret til et totalforbud mot luktstoffer i alle typer leketøy. Flere av høringskommentarene foreslo et totalforbud, og ulike produsenter ble også kontaktet etter høring for å få kommentarer til et eventuelt totalforbud. Med bakgrunn i dette, ble det vedtatt at luktstoffer vil bli forbudt i alle svanemerkede leketøy.

En begrunnelse for et forbud mot luktstoffer følger.

I en studie foretatt av Miljøstyrelsen/^{xii} ble 18 av de 26 stoffene på EUs liste over allergene stoffer funnet i de undersøkte lekene. Det ble også funnet ftalater (særlig DEHP), organiske løsningsmidler og en flammehemmer.

Leketøy inneholder mange forskjellige kjemiske forbindelser. Enkelte av disse stoffene kan migrere ved kontakt med slimhinner og fordøyelsessystem (barnet tygger på leken), hud (barnet tar på leken) eller luftveier (barnet lukter på leken).

Luktstoffer migrerer lett fordi de er pr definisjon flyktige. De kommer dermed i kontakt med luftveiene og følgelig også med hud, og hvis barnet tygger på leken, også med slimhinner og fordøyelsessystem. Luktstoffer fanger barns oppmerksomhet og kan gjøre barnet ekstra nysgjerrig på leken og lysten på nærkontakt.

Luktstoffer er ikke nødvendige i leketøy. Det er en økende tendens til parfymering av produkter i samfunnet som øker barns totale eksponering for kjemikalier. Det er ikke kjent hvilken virkning slike stoffer har på barn. Vi vet at en svært stor andel av befolkningen i løpet av livet vil utvikle astma, allergi og andre overfølsomhetsreaksjoner.

Det er også miljøproblemer knyttet til noen parfymestoffer. Dette er nærmere beskrevet i kapitlet under.

Dette gjør at det er naturlig å fokusere på luktstoffer i leker og se på flere forskjellige eksponeringsmåter (hud, luftveier, fordøyelsessystem).

Allergene parfymestoffer

EUs vitenskapelige komité for kosmetiske og andre ikke-matprodukter (SSCNFP, nå heter komitéen SCCP: Vitenskapelig komité for forbrukerprodukter) beregnet på

forbrukere har på bakgrunn av blant annet eksponeringstester (Patch-testing) kommet fram til en liste over 26 stoffer som har særlig stort potensial for å utløse allergiske reaksjoner. Dette betyr ikke at disse forbindelsene virker sensibiliserende dvs skaper allergiske reaksjoner hos tidligere ikke-allergikere. Listen har vært mye kritisert fordi den inneholder stoffer med vidt forskjellige allergifremkallende egenskaper. Således har velrenommerte Øko-test i Tyskland funnet grunn til å skille mellom stoffene på bakgrunn av deres potensiale for uheldige reaksjoner. Andre kilder påstår at mange av disse stoffene kun frambringer uheldige reaksjoner når de er isolert, mens reaksjonene er langt lavere eller ikke-eksisterende når de forekommer i en matrix dvs sammen med andre stoffer som de naturlig hører sammen med.

Imidlertid har SCCP foreløbig ikke funnet grunn til å revidere listen eller differensiere sine råd mht de 26 stoffene. Ved bruk i kosmetiske produkter i mengder større enn 0,01 % (stoffene enkeltvis) av produktet skal stoffene deklarerer på etiketten slik at allergikere og andre overfølsomme skal kunne unngå produkter som skaper problemer for dem.

De 26 stoffene er ikke de eneste allergene stoffene som finnes i parfymen. Det finnes også andre parfymestoffer som ikke er kommet med blant de utvalgte stoffene f eks fordi de brukes i mindre utstrekning og dermed ikke testes på. Klassifiseringen R42 (kan gi allergi ved innånding) er særlig aktuell for luktstoffer men også R43 (kan gi allergi ved hudkontakt) er aktuell. Slike stoffer har beviselig allergifremkallende egenskaper og bør av forsiktighetshensyn ikke tillates i leker.

Nitromuskforbindelser

Muskxylene (MX), muskjetone (MK) og musk moskene (MM) er de vanligste Nitromuskforbindelsene. Musk Ambrette (MA) og Musk Tibetine (MT) forekommer også ofte. Av helsemessige grunner er Musk Ambrette, Musk Tibetine and Musk Moskene forbudt brukt i kosmetiske produkter, iht. Kosmetikkdirektivet/^{xiii}, mens Muskxylene og muskjetone er tillatt i begrensede mengder.

Muskxylen er klassifisert som kreftfremkallende (mulig fare for kreft). Muskjeton er foreslått klassifisert som kreftfremkallende (mulig fare for kreft). Det er indikasjoner på at metabolitter som oppstår når muskxylen og muskjeton brytes ned har hormonforstyrrende effekter. Stoffene er påvist i fettvev og morsmelk.

Muskxylen er klassifisert som miljøskadelig dvs. at stoffet er meget giftig for vannlevende organismer og kan forårsake uønskede langtidsvirkninger i miljøet. Muskxylen er svært bioakkumulerende og lite nedbrytbart i miljøet.

Muskjeton er foreslått klassifisert som miljøskadelig, dvs. at stoffet er meget giftig for vannlevende organismer og kan forårsake uønskede langtidsvirkninger i vannmiljøet.

Polysykliske muskforbindelser

Polysykliske muskforbindelser brukes mye mer (4000 tonn pr år) enn nitromuskforbindelser (200 tonn pr år). HHCB og AHTN er de vanligste polysykliske muskforbindelsene. De er blitt funnet i menneskeblod, fettvev og morsmelk. De er også mistenkt å ha hormonhermende effekter.

I EU er risikovurdering for polysykliske muskforbindelser (galaxolid, tonalid) under utarbeidelse. Det er foreslått at galaxolid og tonalid skal klassifiseres som miljøskadelige.

4.4 PLAST OG GUMMI

Plastleketøy eller leketøy der plast og gummi inngår, utgjør en stor del av det totale leketøysmarkedet og omfatter leketøy til alle aldersgrupper. Plastleketøy kan være alt fra enkle klosser til kompliserte byggesett. I ett og samme leketøy kan det inngå mange forskjellige plasttyper og gummi.

Ettersom plast og gummi kan utgjøre hele leketøyet eller kun være en liten del, er det viktig å stille krav som tar hensyn til leketøyets totale helse- og miljøbelastning. Dette er gjort gjennom å vurdere innen hvilke områder det er relevant å stille krav. Det kan stilles krav til utvinning og produksjon av råstoffet, til type råstoff, til tilsetningsstoffene, eller til muligheten til å gjenvinne det ferdige produktet. Hvilket potensial til forbedring som finnes innenfor de ulike områdene er også vurdert, gjennom å vurdere om noen plasttyper er miljømessig sett bedre ut fra de punktene som er nevnt ovenfor. Tilslutt er det vurdert om det er realistisk at kravene kan oppfylles, f.eks. om produsenter kan velge erstatninger for ulike helse- og miljøbelastende tilsetningsstoffer.

Generelt om plast/^{xiv}

Ulike plastprodukter finnes overalt i dagens samfunn, og det er vanskelig å forestille seg et samfunn uten plast. Samtidig er plast en veldig heterogen materialgruppe der de ulike plasttypene har ulike egenskaper, bruksområder og produksjonsmetoder. Det er to hovedgrupper av plast; termoplast og herdeplast:

Termoplastene består av langkjedete eller forgrenede molekyler og beholder sin formbarhet. De kan varmes opp og formes på nytt. Dette lar seg ikke gjøre med herdeplastene. De har molekylene i et tredimensjonalt nettverk, som blir kjemisk herdet under forming. Termoplastene er dominerende både når det gjelder antall typer plast og mengder. De som er lette å arbeide med, rimelige og benyttes i store mengder, kalles volumplaster (PE-polyetylen(e), PP-polypropylen(e), PS-polystyren, PVC-polyvinylklorid osv). Materiale med spesielle egenskaper som brukes til mer krevende oppgaver, kalles konstruksjonsplast eller teknisk plast (PA-polyamid, PC-polykarbonat, osv.). Disse er ofte vanskeligere å bearbeide til produkter og mer kostbare.

De fleste plastmaterialene inneholder tilsetninger, som kan være organiske eller uorganiske forbindelser som endrer plastens egenskaper. Følgende typer tilsetninger er vanlige: stabilisatorer (øker bestandigheten til plasten), brannhemmere, smøremiddel (bedrer egenskapene under forming), myknere (som f.eks. ftalater), fyllstoffer, tilsetningsstoffer som minsker statisk elektrisitet, hevemiddel (tilsettes for å gi gassporer i plasten), og armering (øker stryken og materialet omtales som kompositter).

Hvilke typer plast og gummi benyttes i leketøy

Markedet for plastleketøy (rene plastprodukter eller der plast og gummi inngår) omfatter mange type leker tilpasset alle alderstrinn. Kravene omfatter derfor i utgangspunktet alle typer plast og gummi. Forskningen rundt plast er betydelig og nye materialer kommer på markedet i raskt tempo.

En del store produsenter har på sine offisielle hjemmesider skrevet om materialvalg i sine leketøy. Her er noen eksempler:

Leika^{xv}

"Vi legger vekt på at vore legetøjsprodukter er miljø- og kvalitetsmessigt i orden. Derfor har vi heller ikke noget leketøy i vores program, som indeholder **phthalater**".

BRIO^{xvi}

"Årets Ambi-nyheter både lyser och låter! Välkända varumärket Ambi gör roliga leksaker av **PVCfri** och **återvinningsbar plast**. De blanka, greppvänliga leksakerna tilltalar både stora och små.

LEGO^{xvii}

"LEGO Koncernen undgår så vidt mulig enhver brug af blødgørende stoffer (**phthalater**) i alle produkter"

4.4.1 Bakgrunn for kravene til plast og gummi

Kravene K4-K8 omfatter plast/plastdeler og gummi som inngår i leketøy i mengder over 1 vekt%. Inngående plast og gummi skal beskrives ved polymer og andel fyllstoff.

Resirkulert plast

Mange produkter på markedet i dag er laget av resirkulert plast. Eksempler på produkter er møbler/møbeldeler, klær og plastposer. Leketøy kan også inneholde resirkulert plast.

I utgangspunktet kan man si at resirkulert plast gir en positiv miljøeffekt. Råstoffer benyttes flere ganger, før det blir avfall. Problemet med resirkulert plast er at man i mange tilfeller ikke vet hva plasten inneholder. Det arbeides for å lage ulike testmetoder for dette, og i dag kan man bruke elementanalyser eller GC/MS, men dette er dyre analyser.

Ettersom leketøy er produkter som kommer i nær kontakt med barn, må det stilles krav til innholdet av forurensninger (tungmetaller, kjemikalier, forbindelser som gir opphav til lukt) i den resirkulerte plasten hvis slik plast benyttes. Derfor er det i kriteriene samme krav til resirkulert plast som til jomfrulig plast. Kravene til tilsetningsstoffer og forurensninger, farger og luktstoffer må derfor oppfylles.

PVC

Polyvinylklorid (PVC) benyttes i mange ulike plastleketøy. PVC er et billig materiale og egner seg til mange type leketøy. Det benyttes både hard og myk (tilsatt myknere) PVC i leketøy.

De viktigste problemområdene for PVC er:

1. Dioxinutslipp
2. Additiver
3. Avfallsbehandling

Dioksinutslipp ved produksjon av PVC

Ved produksjon av PVC kan det dannes små mengder dioksiner som er svært giftige. Hvis teknologien og sikkerheten på produksjonsanlegget er i orden, anser PVC-Informationsrådet i Danmark, at størstedelen av dioksinutslipp oppfanges, men ikke alt. I Sverige har miljømyndighetene redegjort for at PVC-råvareproduksjonen er ansvarlig for omkring 1 % av den samlede dioksindannelse i landet^{xviii}.

I mindre moderne anlegg kan dioksiner frigis til mennesker og miljø, ved utslipp fra produksjonen av PVC^{xix}. For leketøy, der over 90% av produksjonen skjer i land utenfor Europa, kan produksjonen være en alvorlig kilde til forurensing, og det vil derfor være relevant å begrense bruken av PVC i leker.

Additiver

Stabilisatorer

PVC er avhengig av stabilisering for å tåle den temperaturen, som er nødvendig ved fremstillingen av et PVC produkt. Stabilisatorene kan være basert på bly, metallblandinger (som barium-zink og calcium-zink), tinn eller kadmium. 70 % av alle tinnforbindelser som fremstilles, anvendes til stabilisering av PVC^{xx}.

70 % av de stabilisatorer, som anvendes i PVC inneholder også bly. Også kadmium og zink anvendes fortsatt som stabilisatorer i PVC^{xxi}. PVC-industrien i Nord-Europa har faset ut bruken av bly i stabilisatorer, og det er utarbeidet en plan for utfasing i hele Europa innen 2015.

Industrien i Europa forpliktet seg til å stoppe produksjonen av stabilisatorer med kadmium i 2001. De PVC-produktene, som importeres fra resten av verden er dog ikke underlagt de samme europeiske begrensningene på anvendelse av bly eller kadmium^{xxi}.

15.000 tonn organotinn ble brukt i stabilisatorer i PVC i 1998, og det svarte til 9,3 % av Europas samlede forbruk av stabilisatorer¹⁹.

Myknere

Blant annet ftalater og adipater benyttes som myknere i PVC for å gi platen ønskede egenskaper. Ftalater er ikke kjemisk bundet til platen og kan lekke ut av produktene. Ftalater har lenge vært i søkelyset for forskjellige helseeffekter:

- DEHP (Di(2-ethylhexyl)phthalat, DBP (Dibutylphthalat) og BBP (Benzylbutylphthalat) er klassifisert som reproduksjonstoksiske (R60, R61 og R62)
- DINP (diisononylphthalat), DIDP (diisodecylphthalat), DNOP (dioctylphthalat) er ikke klassifisert, men det kan ikke utelukkes at disse stoffene utgjør en risiko hvis de anvendes i leketøy og småbarnsartikler. En arbeidsgruppe under EU Kommissjonen har funnet, at både DIDP og DINP er hormonforstyrrende i kategori II^{xxii}. Årsaken til, at dette ikke gir en offisiell klassifisering i EUs regi, er at det ikke finnes en klassifisering for hormonforstyrrende effekt (som ikke skal forveksles med skader på forplantningsevne, dvs. reproduktionsskader). I høye

konsentrasjoner (over klassifiseringsnivået) har man i dyreforsøk også funnet, at DINP og DIDP kan gir skader på fostre, forplantningsevne og lever.

Et forslag til et forbud mot de tre mest helse- og miljøskadelige ftalatene (DEHP, DBP og BBP) i leketøy og småbarnsprodukter i Europa var på høring i 2006 og ble vedtatt 1. januar 2007^{/xxiii}. Det ble også vedtatt et forbud mot tre andre ftalater (DINP, DIDP og DNOP) i leketøy og småbarnsprodukter som det er påregnelig at barn vil suge eller tygge på. Forbudet gjelder dersom konsentrasjonen av ftalatene i den eller de delene av produktet som er myknet, er over 0,1 vektprosent.

Forbudet blir innført på ulike tidspunkt i ulike land i Europa. I Norge gjelder vedtaket fra 1. januar 2007, noe som medfører at alt salg av leketøy skal oppfylle de nye kravene. I Sverige fikk leketøysforhandlerne mulighet til å selge ut eventuelt lagervare, men ved import gjelder forbudet fra 1. januar 2007. Danmark, og mange andre europeiske land, har gitt en 3 mnd overgangsperiode før forbudet trer i kraft.

Avfall

Ca. 50 % av klorionene i forbrenningsanlegg i Europa kommer fra PVC. De største miljøproblemene forbundet med forbrenning av PVC er utslipp av dioksiner og dannelsen av avfall ved nøytralisering av saltsyren som dannes. Avfallsforbrenning ga ca. 40 % av den totale emission av dioxiner i EU i perioden 1993-1995 men moderne renseteknologi har redusert utslippene betraktelig^{/xxi}. I EU er der i dag grenser for emission av dioxin fra forbrenningsanlegg, selv om ikke alle etterlever grenseverdiene^{/19}. Avhengig av teknologi for rensingen av røykgassene, dannes det mellom 0,5 og 2 kg avfall per kg PVC som forbrennes^{/19}. Dette avfallet kan i tillegg inneholde tungmetaller som vanskeliggjør gjenbruk.

Konklusjon

Miljøbelastningene knyttet til produksjon, bruk og avskaffelse av PVC blir stadig mindre, blant annet pga. ny kunnskap og teknologisk utvikling. Men alt tyder på, at det fortsatt er store problemer forbundet med PVC. Det er heller ikke god nok kontroll med PVC som importeres til EU og Norden fra andre deler av verden, og dette kan gi problemer i forhold til miljø- og helseskadelige stoffer i PVC til leketøy.

I tillegg viser holdningen til noen av de store leketøysprodusentene at de unngår PVC helt eller i stor grad, eller at de ikke benytter tilsetninger som ftalater for å mykgjøre PVC. Høringsforslaget er derfor at PVC forbyes i svanemerkede leker, med noen unntak.

Unntak fra PVC-kravet

Et unntak gis for områder der PVC av sikkerhetsmessige årsaker (f.eks. ledninger) kan være det beste materialvalget. Bakgrunnen for at PVC tillates i ledninger er tilbakemeldinger om ulike problemer knyttet til PVC-frie ledninger. PVC-frie kabler fra ulike kabelprodusenter er i noen tilfeller for stive eller tåler f.eks. ikke å bli tråkket på. Frittliggende ledninger må kunne tåle hard belastning med tanke på sikkerhet. PVC-frie kabler egner seg i første rekke til områder der ledningen er fastmontert og ligger i ro. Fordeler med bruk av PVC i ledninger er at PVC har isolerende egenskaper, er temperaturbestandig og har iboende flammehemmende egenskaper pga. innhold av klor.

Når PVC benyttes må de øvrige kravene til plast oppfylles, med unntak av forbudet mot ftalater. For ledninger av PVC vil kun myndighetskravene til ftalater i leketøysforskriften gjelde.

Tilsetningsstoffer og forurensninger (K5)

Tilsetningsstoffer

Som sagt blir ulike stoffer tilsatt plasten for å gi de ønskede egenskaper, og det stilles krav til disse. Farger og luktstoffer vil også være omfattet av disse kravene. Øvrige krav til farger og luktstoffer vil bli omtalt i de neste kapitlene.

Generelt er det i myndighetskravene som er gitt i forskriften for leketøy et krav til kjemiske egenskaper (kapittel 4): "Leketøy skal ikke inneholde, avgi eller danne stoffer og produkter klassifisert for helsefare i følge den til enhver tid gjeldende forskrift om merking, omsetning m.v. av kjemiske stoffer og produkter som kan medføre helsefare (forskrift om helsefaremerking), eller stoffer og produkter med tilsvarende egenskaper i en slik konsentrasjon eller form at de kan medføre helsefare for barn.

Leketøy skal være utformet og konstruert slik at risikoen for at bruker eller tredjepart skades på grunn av leketøyets innhold og avgivelse av visse, navngitte grunnstoffer er redusert til et minimum. De aktuelle grunnstoffene og grenseverdiene framgår av vedlegg 9".

Kravene i kriteriedokumentet vil videreføre myndighetskravene gjennom å stille kvantitative, konkrete krav. Miljømerking finner det vanskelig å forholde seg til krav som relateres til "... en slik konsentrasjon eller form at de kan medføre helsefare for barn".

Det er i kravene et generelt forbud mot å bruke stoffer eller stoffblandinger som er klassifisert som kreftfremkallende (R45, R49, R40), reproduksjonsskadelig (R46, R40) og/eller arvestoffskadelig (R60, R61, R62, R63) i henhold til det europeiske stoffdirektivet 67/548/EEC og preparatdirektivet 1999/45/EC med tilpasninger.

Tilsetningsstoffer basert på kadmium, kvikksølv og forbindelser med disse elementer har blitt brukt som stabilisatorer i PVC og er forbudt. Det samme gjelder for organiske tinnforbindelser. I tillegg kan det benyttes fargestoffer til plastprodukter som er basert på de angitte tungmetallene. Disse forbindelsene har stort potensialet for negativ virkning på helse og miljø hvis de lekker ut i miljøet. Det er derfor i kravene satt et forbud mot disse tilsetningsstoffene.

Etter høring har kravet blitt endret til også å omfatte Bisfenol A. Bisfenol A er et av de stoffene SFT ønsker å forby i forbrukerprodukter. I bakgrunnmaterialet til ny forskrift fra SFT, fremkommer det at Bisfenol A benyttes i bl.a. leketøy. Bisfenol A benyttes som katalysator ved produksjon av polykarbonatplast, men forslaget til nytt krav i kriteriene gjelder kun tilsetninger, ikke katalysatoren. Bisfenol A brytes lett ned i vann, bioakkumulerer lite (LogKow 3,4, BCF 67), er giftig for vannlevende organismer, irriterende, og er allergifremkallende ved hudkontakt. Stoffet står på OSPAR "list of substances of possible concern", men ikke på "list for priority action". EU- risikovurdering for stoffet foreligger. Det er påvist østrogen effekt. Det er foreslått klass R52 (skadelig for vannlevende organismer) for bisfenol A pga hormoneffekter, samt foreslått klassifisert som reproduksjonsskadelig i EU i 30. ATP;

(repcat 3, R62 mulig fare for skade på forplantningsevnen), nye studier gjøres ved lave doser. Nye studier er utført ang. effekter ved svært lave doser på fisk og studier på snegl på gang^{/xxiv}.

Ftalater

Ftalatene er ikke kjemisk bundet til platen og kan derfor avgis ved bruk. Hvis barn stadig suger eller tygger på produkter som inneholder ftalater, er det fare for uheldige langtidsvirkninger (fosterskader eller nedsatt fruktbarhet).

Ulike tester som er gjennomført på plastleketøy viser funn av ftalater, noe som indikerer at myndighetskravene ikke alltid oppfylles og at kravene ikke er omfattende nok.

Ftalater kan også inngå i luktstoffer og farger som tilsettes plast. Kravene til miljømerking omfatter alle ftalater.

Halogenerte organiske forbindelser

Et forbud mot halogenerte organiske forbindelser vil blant annet hindre bruk av bromerte flammehemmere og andre alternative flammehemmere som inneholder halogener som klorerte paraffiner og klorerte fosfatforbindelser (TCPP; TDCP). Dette er forbindelser som er tungt nedbrytbare og har helsemessige effekter eller som kan gi opphav til slike forbindelser. Produkter som inneholder halogener vil ved forbrenning kunne friggi halogen som frie radikaler, som igjen virker flammehemmende. Problemet er at disse radikalene kan danne tungt nedbrytbare forbindelser med negative helseeffekter. Noen flammehemmere er i tillegg mistenkt for å redusere fertiliteten og være årsak til fosterskader og^{/xxv}.

Nitrosaminer i gummi

I juli 2002 ble det rapportert fra Tyskland om høye emisjoner av nitrosaminer og nitrosamindannende stoffer fra ballonger^{/xxvi}. Nitrosaminer er mistenkt kreftfremkallende. Nitrosaminer er bi-produkter som dannes ved produksjon av gummi. Innehold av nitrosaminer og nitrosamindannende stoffer er begrenset, gjennom myndighetskrav, for flaskesmokker og narresmokker av gummi eller andre elastomerer. For leketøy er det per i dag ikke myndighetskrav til innehold av nitrosaminer og nitrosamindannende stoffer. Det pågår et arbeid i Europa i dag (CEN/TC 53/WG9) der det vurderes å sette krav til disse stoffene også for leketøy.

I en undersøkelse i Nederland ble 57 ulike ballonger testet for innehold av nitrosaminer og nitrosamindannende stoffer (EN12868), men med 1 times testperiode i stedet for 24 timer (for å illustrere den naturlige kontakten mellom barn og ballonger sammenlignet med flaskesmokker og narresmokker)^{/23}. Noen av ballongene inneholdt opptil 15 ganger høyere nivå enn grenseverdiene til flaskesmokker og narresmokker. Det er gjennomført en risikoanalyse der det vurderes ulike scenarioer for barn som leker med ballonger som inneholder nitrosaminer og nitrosamindannende stoffer. Risikoanalysen konkluderer med at det ikke er noen helse- eller kreftisiko for barn som leker med ballonger^{/xxvii}.

Nordisk Miljømerking ønsker likevel å benytte seg av forsiktighetsprinsippet. Derfor vil det for svanemerkeede leketøy stilles krav til innhold av nitrosaminer og

nitrosamindannende stoffer tilsvarende kravet til flaskesmokker og narresmokker av gummi eller andre elastomerer.

Farger

Kravene til farger omfatter både farger som benyttes til innfarging av plast og gummi, og overflatebehandling av plast og gummi. Kravene til tilsetningsstoffer i K5 må oppfylles for alle farger.

I tillegg er det i satt krav til at pigmenter som benyttes til innfarging eller overflatebehandling av plast/plastdelene og gummi skal være godkjent i henhold til EUs retningslinjer for materialer som skal komme i kontakt med mat^{xxviii} eller pigmenter som er godkjent i henhold til Food and Drug Administration (FDA)^{xxix}.

Myndighetskravene til materialer som kommer i kontakt med mat, vil omfatte noen leketøy som f.eks. kjøkkenservise og annet kjøkkenutstyr i plast. Selv om øvrige plastleketøy ikke omfattes, vil det for leketøy beregnet for barn under 3 år, stilles krav til at kravene i forskriften oppfylles. Barn i denne aldersgruppen putter leketøy i munnen og vil bli direkte utsatt for eventuell migrasjon av ulike helse- og miljøskadelige stoffer fra leketøyet. Utgangspunktet for forskriften er at man ikke ønsker migrasjon av stoffer til mat, og derfor vil det være relevant å stille de samme krav til materialene som direkte kommer i kontakt med slimhinnene i munnen.

Luktstoffer

Kravene til forbud mot luktstoffer omfatter alle luktstoffer som tilsettes plast/plastdeler og gummi.

Bakgrunnen for krav til luktstoffer er beskrevet i kapittel 4.9.

Områder det ikke er stilt krav til

Råstoffet i plast er hovedsakelig mineralolje, og det er finnes mange ulike produksjonsteknikker der ulike metoder for polymerisering benyttes. Energiforbruket ved produksjon av plast varierer, og generelt er det den såkalte volumplasten som er minst energikrevende å produsere. Tekniske plaster vil være mer energikrevende å produsere, men er ofte av god kvalitet og inngår i mange typer leketøy med lang holdbarhet.

Det er vanskelig å få tilstrekkelig data vedrørende energiforbruk ved plastproduksjon, og i denne versjonen av kriteriene vil det ikke bli stilt krav til råvareproduksjon.

Plast kan også produseres fra fornybare råvarer, men kunnskapen og styrbarheten til å stille krav til denne typen råstoff er for liten per i dag til å stille krav.

4.5 TEKSTILER, SKINN OG LÆR

Tekstilfiber, skinn og lær inngår i mange ulike leketøy og er hovedmaterialet (i overflate) i myke leketøy som kosedyr. Kosedyr kommer i tett kontakt med barnets hud og kan i noen tilfeller være i nærheten av barnet også på natten. For tekstiler, skinn og lær er det derfor viktig å stille krav selv om materialet vektmessig ikke utgjør så stor del av leketøyet. Tekstilfiber har liten egenvekt.

Kravene K9-K14 omfatter tekstiler. Hvis tekstilet er Svanemerket eller merket med EU-Blomsten er alle kravene oppfylt, med unntak av krav til luktstoffer hvis slike stoffer er tilsatt. Hvis tekstilet ikke er miljømerket, må relevante krav oppfylles.

Etter høring ble kravene til tekstiler, skinn og lær endret. Flere høringsinstanser påpekte at kravene til tekstiler er veldig omfattende. De nye kravene tar utgangspunkt i kravene i Öko-tex 100. Öko-tex 100 er en tysk standard som kan benyttes på tekstiler og skinn. Produkter merket med Öko-Text skal ikke inneholde allergifremkallende fargestoffer eller fargestoffer som kan avgi kreftfremkallende stoffer. Merket gir også en garanti for at produktet er testet for innhold av klorerte fenoler, ftalater, organiske tinnforbindelser mm. Standarden inneholder ulike nivåer, nivå 1-4, der nivå 1 (baby) har de strengeste krav til innhold av helse og miljøfarlige stoffer, mens nivå 4 tillater noe høyere mengder^{xxx}. Öko-tex 100 omfatter kun reststoffer i tekstilet, og stiller ingen krav til kjemikalier som benyttes ved produksjon.

Denne endringen av kravene medfører at tekstiler laget av kunstfiber (polyester, elastan osv) og tekstiler laget av ull kan inngå i svanemerket leketøy hvis tekstilet oppfylle kravnivåene til Öko-tex 100 standarden, nivå 1. Dette kravet kan enten dokumenteres med et Öko-tex 100 sertifikat eller tilsvarende dokumentasjon. For denne type tekstiler, har miljømerking i denne første versjonen av kriteriene ansett at det viktigste punktet for å unngå uheldige helseeffekter ved barns lek med leketøy, er innholdet i sluttproduktet.

For vegetabiliske naturfiber (bomull, lin, hamp osv) som benyttes i tekstiler som inngår i leketøyet, er derimot kravet til at fiberen må være økologisk dyrket eller dyrket i en omleggingsfase til økologisk produksjon, ikke endret. Dette er en skjeping av kravene. Dette skyldes at ikke-økologisk dyrking av denne type fiber, medfører stor miljøbelastning på det ytre miljø, og utsetter arbeiderne for helseskadelige stoffer. Det medfører at for tekstiler laget av vegetabiliske naturfiber er det både krav til dyrking, og et krav om at sluttproduktet (før trykking) oppfylle kravnivåene til Öko-tex 100 standarden, nivå 1.

For skinn og lær er også kravene endret. Garving av lær kan medføre stor helse- og miljøbelastning. Det medfører at skinn og lær må oppfylle gjeldende Svanekrav til utslipp av krom (III) og COD. I tillegg må kravnivåene til Öko-tex 100 standarden, nivå 1 oppfylles.

Kravene til vegetabilse naturfiber og skinn og lær er hentet fra den europeiske Blomsten kriterier for tekstiler^{xxxi} og "Svanemærkning af Tekstil, skind og læder", Versjon 3.0". Bakgrunnen er beskrevet i "Background Report april 2002".

Kravene til trykking av tekstilet er ikke endret. Det vil være alt for omfattende at alle ulike trykte tekstiler må oppfylle Öko-tex 100. Det er derfor det utrykte tekstilet som må oppfylle Öko-tex 100 kravene.

Kravet til fargebestandighet for tekstil som utgjør mer enn 50 vekt%, er tatt ut etter høring.

4.6 STOPPMATERIALER

Stoppmaterialer inngår i mange ulike leketøy og nesten alltid i kombinasjon med

tekstiler. Stoppmaterialer vil ikke komme i direkte kontakt med barn, men barn vil likevel kunne utsettes for stoffer som kan migrere fra stoppmaterialene.

Kravene K15-K18 omfatter stoppmaterialer.

Alle kravene til stoppmaterialer i høringsdokumentet (med unntak av krav til luktstoffer) er hentet fra den europeiske Blomstens kriterier for madrasser. Bakgrunnen er beskrevet i ” LCA and criteria proposals final report for the EC Report number: R3535924.W05/EJD”. Krav til polyester kommer fra Blomstens tekstilkriterier.

I kriteriene er det i første omgang valgt å fokusere på krav til innhold av formaldehyd, antimon i polyester og eventuelt tilsatte fargestoffer og luktstoffer. Disse kravene må oppfylles selv om stoppmaterialet kun utgjør en liten del av leketøyet. Dette begrunnes utfra at disse kjemikaliene vil være tilstede i leketøyet og vil i noen tilfeller kunne migrere.

I tillegg er det krav til blåsemiddel ved produksjon av stoppmaterialer. Tradisjonelt har blitt benyttet ozonskadelige stoffer som blåsemiddel.

Bakgrunnen for krav til luktstoffer er beskrevet i kapittel 4.9.

Fargestoffer får ikke benyttes i stoppmaterialer.

4.7 TRE OG TREBASERTE MATERIALER

Heltre og/eller trebaserte materialer kan inngå i leketøy i ulike mengder. Det finnes tradisjonelle treleker, ubehandlet eller overflatebehandlet, der tre er det eneste materialet som inngår. Trebaserte materialer kan også forekomme i sammensatte leketøy.

Kravene K19-K21 omfatter heltre, mens kravene K22-K29 omfatter trebaserte materialer.

Kravene er utarbeidet med bakgrunn i “Svanemerking av holdbart/bestandig trevirke”, “Svanemerking av møbler og innredninger”, “Svanemerking av Utemøbler og lekeredskap”, EUs direktiv for leketøy samt informasjon hentet inn fra allianser. Det anses som en fordel å samkjøre kravene med krav til tilsvarende materialer i andre kriteriesett. På denne måten kan erfaring fra allerede godkjente/sertifiserte produkter benyttes i forbindelse med miljømerking av leker.

Kravene er gjort strengere når materialene inngår med en prosent på mer enn 10 % av produktets totalvekt. 10 % grensen er satt etter modell fra kriteriesettet for møbler og innredninger. Dette er gjort ut i fra et ønske om å ha fokus på de materialene som utgjør størst andel av produktet.

4.7.1 Heltre *Sertifisert trevirke*

Nordisk Miljömärkning kräver att fiberråvara inte får komma från skyddsvärd skog. Detta krav tillämpas praktiskt genom att reagera på signaler från t.ex. miljöorganisationer om att träråvaror kan misstänkas komma från skogsbruk som ödelägger skyddsvärd skog. Genom att hålla sig informerad om skogsbruk på en global nivå får Nordisk Miljömärkning information om hur skogsbruk bedrivs i olika regioner i världen. Det bör dock påpekas att Nordisk Miljömärkning själv inte finns globalt och övervakar skogsbruk, utan är beroende av information från oberoende organisationer, miljöorganisationer och NGOs.

Nordisk Miljömärkning vill bidra till ett hållbart skogsbruk (ekologiskt, ekonomiskt och socialt). Ur ett livscykelerspektiv är skogsbruket en viktig del av träprodukters miljöpåverkan. Treråvaror förekommer i flera av de produkter som miljömärks idag och det är viktigt att den förnyelsebara råvaran odlas/brukas på ett hållbart sätt. Tyvärr är skogsbruket inte hållbart idag vilket får konsekvenser som t.ex. en minskad mångfald/artrikedom, markerosion, undanträngning av ursprungsbefolkning m.m. Problemen är aktuella både i boreala skogar i norr, och regnskogar i söder. Idag avverkas världens tropiska skogar i snabb takt. Redan för nästa generation kan de tropiska skogarna vara borta för gott och de kan aldrig återskapas genom plantering. Därför ställs det krav på att träråvaran i miljömärkta produkter ska komma från ett certifierat hållbart skogsbruk.

Certifiering av skogsbruk enligt en standard är ett sätt att miljöanpassa skogsbruket. Nordisk Miljömärkning har inte utvecklat egna krav på skogsbruk utan har valt att ställa krav på befintliga standarder och certifiering för hållbart skogsbruk.

I de senaste årene har det i alle Nordisk Miljømerkings kriterier for produkter der trevirke inngår, blitt stilt krav til at deler av trevirket som benyttes skal være sertifisert. Krav til sertifisert trevirke kan bidra til å øke etterspørselen etter slike materialer. Dette kan igjen være med på å sikre stadig flere skogområder med tanke på bærekraftig skogdrift.

Noen av dagens sertifiseringsordninger (FSC/^{xxxii} og PEFC/^{xxxiii}) garanterer at 70 % av alt sertifisert trevirke stammer fra sertifisert skog. På bakgrunn av dette har en 70 % grense tidligere blitt brukt av Miljømerking i forbindelse med bl.a. utvikling av kriterier for Møbler og innredninger. Erfaringer med krav til høyere prosentandel sertifisert trevirke har vist seg problematisk da dette vanskelig lar seg dokumentere.

En krav til 70 % sertifisert trevirke vil være for omfattende for leketøy i første generasjon kriterier. Ved kontakt med ulike produsenter av treleketøy, er erfaringen at andel sertifisert trevirke ligger mellom 30-40%. Det vil derfor bli stilt krav om 40% sertifisert trevirke i svanemerket leketøy.

Sporbarhet

Krav til opplysninger om tresorter, opprinnelsesland og erklæring på at trevirket ikke stammer fra skogmiljøer med høye biologiske og/eller sosiale verneverdier supplerer sertifiseringskravet. Bakgrunnen for dette er å sikre at de 60% trevirke som sertifiseringskravet ikke kan garantere for også kontrolleres.

Behandling/impregnering/modifisering av trevirke

Bruk av biocider kan medføre resistens hos mikroorganismer. På bakgrunn av dette, ønsker Miljømerking å begrense bruken av pesticider. Internasjonale avtaler har allerede forbud mot en rekke av disse kjemikaliene.

Kravet satt til kjemikalier som benyttes innen behandling/modifisering/impregnering av leketøy harmonerer med kravene til kriteriesettet for "Svanemerking av holdbart/bestandig trevirke". De er strengere enn kravene til "Svanemerking av utemøbler og lekeredskap" da det i dag finnes produsenter som oppfyller kravene holdbart/bestandig trevirke. Samtidig kan leketøy flyttes innendørs, noe som er med på å redusere nødvendigheten av behandling av trevirket.

4.7.2 Trebaserte plater

Miljømerking har tidligere utviklet kriterier for bygningsplater og for møbler og innredninger. Kravene til trebaserte plater i kriteriet for leketøy er harmonisert med disse. Krav til energi og utslipp til vann fra kriteriet for bygningsplater er utelatt for å forenkle kravene noe. Samtidig er det et ønske om å ha fokus på kjemikalier da produktene er rettet mot barn.

Fokusområder for trebaserte materialer er:

- sertifisert trevirke/sporbarhet
- innhold av formaldehyd i platen
- inngående helse- og miljøskadelige stoffer i kjemiske produkter

Sertifisert trevirke/sporbarhet

Trebaserte plater kan inneholde sag/kuttflis og/eller avfallsvirke fra sagbruk og/eller ubehandlet rivningsvirke og/eller returfiber i tillegg til jomfruelig råmateriale.

Miljømerking ønsker å oppfordre til bruk av trefiber som ellers ville gått til forbrenning eller på deponi.

Kravet til andel sertifisert trevirke bestemmes ut fra følgende formel:

Krav til sertifisert trevirke (%) = $-0,6X + 30$

der X = andel sag/kuttflis og/eller avfallsvirke fra sagbruk og/eller ubehandlet rivningsvirke og/eller returfiber.

Dette medfører at kravet til sertifisert trevirke bortfaller hvis $X \geq 50$. Hvis produktet er produsert av kun jomfruelig materiale, vil kravet til sertifisert trevirke være på 30 %.

De resterende 70 % fanges opp av kravet om sporbarhet på samme måte som i kravene for trevirke.

Formaldehyd

Trebaserte materialer kan inneholde til dels store mengder formaldehyd. Det finnes i dag flere klassifiseringssystemer for merking av plater etter formaldehydinnhold. Blant disse er dansk eller norsk innklimamerking, det finske klassifiseringssystemet "Emission Classification of Building Materials", Dansk Pladekontrol klasse E1 og den svenske P-märkningen. Kravet som stilles til innholdet av formaldehyd i trebaserte

plater harmoniserer med alle disse klassifiseringssystemene og vil derfor lett kunne la seg dokumentere.

Krav til kjemikalier

Det er fremdeles noe usikkerhet rundt hvilke kjemikalier som kan inngå i en trebasert plate. Selv om halogenerte organiske bindemidler, halogenerte organiske flammehemmere, polyklorerte bifenyler, alkylfenoler, ftalater, azidirin og polyazidiriner samt pigmenter om tilsetningsstoffer basert på bly, tinn, kromVI og kvikksølv og deres forbindelser, sjelden er å spore i trebaserte plater, sørger et oppfangingskrav på disse uønskede kjemikalierne for at Miljømerking kan være sikre på at disse stoffene ikke inngår i de kjemiske produktene. Dette er spesielt viktig når det gjelder inngående stoffer i produkter til barn.

Krav til helse og miljøskadelige stoffer i kjemiske produkter er hentet fra kriteriene for ”Svanemerking av møbler og innredninger”.

4.7.3 Overflatebehandling av tre og trebaserte materialer

Mange treleker er overflatebehandlet med maling eller lakk (eller begge deler). Kravene K30-K33 omfatter krav til kjemikalier som benyttes til overflatebehandling av heltre og trebaserte produkter.

For lakkering av leketøy benyttes det i hovedsak tre metoder, vannbasert lakk, syreherdende lakk og polyuretanlakk (PU-lakk) . UV-lakk egner seg ikke til leketøy da det er vanskelig å herde lakken på ujevne overflater/^{xxxiv}.

Et krav til at kun vannbasert lakk skal benyttes, er ikke forenlig med krav til kvalitet av leketøyet. Noen leketøysprodusenter har gjennom bruk av vannbasert lakk erfart at deler av lakken flasser og kan føre til at små barn putter lakkrester i munnen.

Både syreherdende lakker og PU-lakk inneholder store mengder løsningsmidler, deriblant aromatiske løsningsmidler. Dette er problematisk både med tanke på arbeiderne som gjennomfører lakkeringen, men også for barn som kan utsettes for avdunsting av disse stoffene fra nye leketøy.

Det vil i kravene til lakk settes et krav til maksimalt tillatt innhold av aromatiske løsningsmidler.

Et alternativ til kravet vil være å gjennomføre en kammertest (48 timer) med etterfølgende analyse på GC-MS for å måle innhold av TVOC. Hvis det kan vises til at TVOC er under den gitte grensen på 1200µg/m² luft, er kravet oppfylt.

4.7.4 Papp, kartong og papir

Det finnes ulike leketøy der papp, kartong og papir inngår som en del av produktet, men også leketøy der papp, kartong og papir utgjør hele produktet (som f.eks. puslespill).

Kravet i høringsforslaget som omfatter papp og papir som utgjør mer enn 10 vekt% av leketøyet, er endret til kun å omfatte papir. For papp og kartong er det innført nye

krav. Dette skyldes at det i høringsdokumentet ble henvist til eksisterende svanekrav for papp, men disse kriteriene ble nedlagt i 2005.

Bakgrunn for krav til papir

Nordisk Miljømekring har siden starten i 1990 arbeidet med å stille helse- og miljøkrav til papir. Det finnes mange produsenter som oppfyller kravene til miljømerking av papir. Det er derfor satt krav til at papir som inngår i leketøy skal oppfylle miljømerkingskravene (Svanemerket eller EU-Blomsten).

For bakgrunn til kravene til papp og papir, se " Baggrund for Basis-Modul og Kemikalie-Modul, 16. september 2003".

Bakgrunn for krav til papp og kartong

Krav på fiberråvara

Se tidligere kapittel (Heltre) om begrunnelse for å stille krav til fiberråvaren. For papp og kartong: Nordisk Miljömärkning ställer krav på att 20% av fiberråvaran ska komma från certifierat hållbart skogsbruk. Alternativt ska 75% av fibern vara returfiber, kutterspån eller sågspån. Det går även att kombinera kravet, d.v.s. en del träfiber från certifierad skog och en del returfiber.

Krav på blekning

Klorgas används för blekning av pappersmassa. I dag har klorgasblekning nästan försvunnit från Europa, men det finns fortfarande massafabriker som använder sig av klorgas för att bleka pappersmassan. Klorgasen är mycket miljöfarlig. Klorgasen ger upphov till att klororganiska föreningar bildas och dessa påverkar djur och växter. Dioxin kan också bildas vid klorgasblekning av pappersmassa. Dioxiner är ett samlingsnamn för organiska klorföreningar som är giftiga och stabila, vilket innebär att de inte bryts ned lätt i naturen.

Krav til utslipp av COD

Ved produksjon av papp og kartong, er utslipp av COD en av de store miljøbelastningene. Utslipp av COD vil være mest relevant for fabrikker som benytter nyfiber i sin produksjon av papp og kartong, og kravet omfatter derfor kun produkter laget av nyfiber. Kravnivået er satt utfra den seneste rapporten fra IPPC (Integrated pollution prevention and control), som oppgir BAT-verdier (Best Available Techniques) for europeiske fabrikker. Kravet kan oppfylles enten gjennom et nivå på 3 kg COD/tonn papp/kartong eller gjennom at fabrikken har et renseanlegg som reduserer COD i utlippene med 80%.

4.7.5 Trykksaker

Tilsvarende som for papp og papir er trykksaker et område som har vært prioritert for Nordisk Miljømerking. Det finnes i dag mange trykkerier, både i Norden og i andre europeiske land, som er lisensiert til å produsere svanemerkede trykksaker.

Det er derfor i K38 satt krav til at trykksaker som inngår i leketøy skal oppfylle miljømerkingskravene.

For bakgrunn til kravene til trykkerier, se "Bakgrunnsdokument for miljømerking av trykkerier, versjon 4".

4.8 METALL

Det finnes leketøy på markedet som kun består av metall, men i de fleste produkter utgjør metall kun en liten del. Det er stort sett aluminium og stål som benyttes.

Metall er ikke en fornybar ressurs, men metaller kan lett materialgjenvinnes. Metaller utvinnes via gruvedrift (dansk: minedrift), og selv om det finnes både relevans og potensial til å stille helse- og miljøkrav til utvinning av metaller, har miljømerking ingen styrbarhet.

For metaller vil det være viktig å fokusere på belegging og overflatebehandlingen av metalldele som vil komme i direkte kontakt med barnet. Kravet K39 omfatter belegging av metall og kravene K40-K42 omfatter overflatebehandling av metall.

I nordisk miljømerkings kriterier for møbler er det stilt krav til at en viss andel av metallet skal være fra gjenvunnet metall. Det vil ikke bli stilt krav til dette for leketøy ettersom det forventes at dokumentasjonsbyrden er for stor i forhold til miljøgevinsten som kan oppnås. Generelt er også andelen av metall i leketøy mindre enn andel metall i møbler.

For å fremme muligheten for gjenvinning av metall er det i andre dokumenter fokusert på at metall skal kunne skilles fra andre materialer i produktet uten å benytte spesialverktøy. Dette vil ikke være et relevant krav for leketøy ettersom sikkerhet er viktig og det vil kunne utgjøre en fare for barnet hvis metalldele lett kunne separeres fra øvrige materialer i leketøyet.

4.8.1 Belegging

Det stilles krav til belegging av metalldele som er synlige, men smådele som skuer var i høringsforlaget unntatt fra kravet. Dette er endret på bakgrunn av høringsvar, som påpeker at skruer også er tilgjengelig for små barn ved lek med leketøyet.

Kravet har som formål å utelukke bruken av de mest helse- og miljøskadelige stoffer, og kravet vil i utgangspunktet utelukke bruken av metaller som er belagt med krom, nikkel og/eller kadmium.

For metalldele som vil bli utsatt for stor fysisk slitasje vil det likevel være mulig med belegging med krom, nikkel og/eller kadmium. Det er i kravet satt strenge krav til Cr, Ni og Cd og for å kunne oppnå disse nivåene, må det benyttes prosesser der det kun benyttes treverdige krom (ikke seksverdi krom).

Kravene til forkromming er skjerpet etter høring grunnet ny informasjon og at nye galvaniseringsanlegg kan oppfylle enda strengere helse og miljøkrav^{/xxxv}

FAKTA

- Krom, nikkel og kadmium er metaller som ofte benyttes som belegging av metaller for å gi økt slitestyrke.
- Cr (III) klassifiseres som svakt akutt giftig og potensielt kreftfremkallende. Cr (III) kan også i noen miljøer oksideres til Cr (VI).
- Cr(VI) klassifiseres som svært akutt giftig, og er kreftfremkallende.

- Nikkel er problematisk pga av kontaktallergi.
 - Kadmium er kreftfremkallende.
- <http://www.dep.no/oed/html/rapporter/08/>

4.8.2 Overflatebehandling

Smådelar som skruer og hengsler er omfattet av kravet til overflatebehandling så lenge de er synlige deler.

Kravet til overflatebehandling har til formål å utelukke bruken av de mest helse- og miljøskadelige stoffer. Det er derfor satt krav til de anvendte kjemiske produkters klassifisering.

4.9 ELEKTRISKE LEKETØY

Elektriske leketøy blir mer og mer vanlig, og utvalget er økende for aldersgruppen 0-3 år. For aldersgruppen 0-3 år markedsføres leketøy som lager lys og lyd som stimulerende leker (stimulerer små barns sanser). Disse lekene består ofte av materialene plast, tekstil og stoppmaterialer.

I tillegg er det mange tradisjonelle elektriske leketøy på markedet som er mer tilpasset barn over 3 år. Eksempler på slike leker er elektriske biler og tog.

Generelt kan alle type materialer inngå i elektriske leketøy. Elektriske leketøy vil derfor måtte oppfylle alle relevante materialkrav (gitt i K4-K54). I tillegg er det i K43-K50 krav til ulike komponenter i elektriske leketøy.

Tungmetaller

Materialer (plast og metall), inkludert fluxmiddel får ikke tilsettes bly, kvikksølv, kadmium og krom (VI) i henhold til EU-direktiv 2002/95/EG (RoHS, restriction of use of certain hazardous substances). Miljømerking vil ikke gå utover RoHS-direktivet. RoHS-direktivet er ikke implementert i alle land, deriblant Kina, men for produkter som skal omsettes på det europeiske markedet må kravene følges.

Kretskort, mikroprosessorer og maskiner

Kjemikalier som inneholder stoffer, regulert av Montreal-protokollen, får ikke brukes ved sluttproduksjon av maskiner eller produksjon av kretskort. Disse stoffene er CFC, HCFC, 1.1.1-trikoloretan eller karbontetraklorid. Stoffene benyttes til avfetting av kretskort slik at loddetinnet sitter. Det er utviklet vann/såpebaserte vaskeprosesser for kretskort.

Halogenerte flammehemmere skal ikke tilsettes i kretskort, mikroprosessorer og maskiner eller inngå i lakk som benyttes til overflatebehandling av disse. Utredninger viser at bromerte flammehemmere i elektriske og elektroniske produkter står for om lag to tredeler av det totale forbruket (kartlegging som SFT har gjennomført i perioden juli til desember 2002). Denne type halogenerte forbindelser kan, som tidligere nevnt, ha negative helse- og miljøeffekter.

Kretskort lakeres for å forhindre kortslutning. Lakken som benyttes kan (i tillegg til halogenerte flammehemmere) inneholde andre helse- og miljøskadelige stoffer som ulike løsningsmiddel og bisfenol-A. Men det vil være for omfattende å stille øvrige krav til lakken i denne versjonen av kriteriene.

Lyskilder

Elektriske leketøy kan inneholde lyskilder. Det er ulike lyskilder som benyttes. Vanlige glødelamper kan benyttes. Det er ikke stilt krav til denne type lyskilder. Wolframfilamentet vurderes som ikke helse og miljøskadelig. Halogenpærer^{/xxxvi} kan også benyttes. Disse pærene inneholder wolfram-metall og bromdamp. Bromdampen har ingen miljømessig betydning ettersom den reagerer og danner inerte salter, men kan teoretisk være skadelig ved direkte kontakt. Faren for dette vurderes å være så liten at det ikke vil bli stilt krav til forbud mot halogenpærer. Light Emitting Diodes (LED) er den siste av lyskildene som i hovedsak benyttes i leketøy. LED bruker lite strøm, har lang levetid og blir ikke så varme som andre alternative lyskilder. Disse består av halvledere som i praksis bygges av silisiumoksyd "dopet" med diverse materialer. I tabellen under er de mest vanlige materialer listet opp^{/xxxvii}.

Tabell 4: Liste over materialer som benyttes til "doping" av silisiumoksyd:

Navn	Farge på lys	Miljø/helse
Gallium arsenid	Rød/IR (TV fjernkontroller)	Testikulær toksisitet, redusert motilitet og konsentrasjon av sædceller ^{/xxxviii}
Gallium fosfid	Grønn	Ingen beskrevet
Gallium indium fosfid	Oransj, rød, gul, grønn	Karsinogen i dyreforsøk ^{/xxxix}
Gallium arsenid fosfid	Rød, oransj, gul	Ingen beskrevet, men antakelig som for gallium arsenid
Gallium nitrid	Grønn, blå	Ingen beskrevet
Silisium karbid (silicon carbide)	Blå	Ingen
Silisium (ikke ferdig utviklet)	Blå	Ingen
Safir (Al ₂ O ₃)	Blå	Ingen
Sink selenid	Blå	Terratogen
Diamant	UV	Ingen
Aluminium nitrid	Blå/UV	Ingen

For å unngå bruk av de verste forbindelsene vil det være forbud mot å benytte kjemiske produkter, til produksjon av LED, som er klassifisert som kreftfremkallende (R45, R49, R40), reproduksjonsskadelig (R46, R40), arvestoffskadelig (R60, R61, R62, R63), giftig (R23-R28) i henhold til forskrifter om klassifisering og merking av farlige kjemikalier i noe nordisk land og/eller EUs klassifiseringssystem 1999/45/EG (med tilpasninger og endringer).

Det utvikles organiske doping-kjemikalier for LEDer nå, men så langt vi kjenner til er ingen kommet på markedet ennå.

Trykk/vippebrytere

Trykk og vippebrytere kan tradisjonelt være basert på bruk av en dråpe kvikksølv i et rør. Slike trykk og vippebrytere er ikke tillatt i svanemerkede leketøy.

I den senere tid er aktiveringsmekanismen utviklet til en liten spiralfjær montert inne i en sylinder. Ved bevegelse kommer fjæra borti sylinderen, en elektrisk krets sluttes og elektronikken settes i gang.

Batterier

Noen elektriske leketøy inneholder engangsbatterier som ikke kan skiftes ut. Disse leketøyene kan ikke svanemerkes, da levetiden til produktet er sterkt begrenset.

Nordisk Miljømerking har i en årrekke arbeidet med miljøkrav til batterier og det er mange internasjonale batteriprodusenter som har svanemerket på sine batterier. Det vil derfor stilles krav til at batterier som allerede finnes i produktet ved salg, skal være svanemerkede batterier (eller det skal dokumenteres at miljøkravene til batterier oppfylles). Bakgrunnen for kravene er gitt i "Bakgrunnsdokument Uppladningsbara batterier/batteriladdare 2003-04-02".

Kravet til at engangsbatterier skal kunne byttes ut er endret med tilleggsteksten: "men kun ved bruk av verktøy eller håndgrep med to ulike samtidige bevegelser". Dette for å hindre at små barn kan ta ut batteriet fra leketøyet.

Støy

Gjeldende støykrav i følge leketøysdirektivet og tilhørende standard EN 71-1 er:

- Alle leker: impulslyd (smell) skal være høyst 125 dB på 50 cm avstand.
- Leker med impulslyd over 110 dB skal ha advarsel om fare for hørselskader.
- Rangler og pipedyr: lyden skal være høyst 85 dB på 50 cm avstand.
- Leketøy som skal holdes inn mot øret (f. eks. telefoner): lyden skal være høyst 80 dB på 2,5 cm avstand, noe som tilsvarer 67 dB på 50 cm avstand.

Ved søknad om svanemerking, skal det dokumenteres at leken overholder disse kravene (myndighetskrav). Men mange leker er ikke omfattet av kravene, f. eks. elektroniske leker. De ovenstående kravene er derfor etter høring, tilpasset elektriske leker og lekevåpen med elektronisk lyd.

De nye kravene er satt til 67 dB L_{pA} målt på 50 cm avstand, for elektriske leketøy og 110 dB $L_{pC \text{ peak}}$ målt på 50 cm avstand, for lekevåpen med elektronisk lyd. Kravet skal dokumenteres i henhold til testmetoder gitt for øvrige støykrav (myndighetskrav).

I kommende kriterier kan det bli aktuelt å se på krav til kruttlappistoler og musikkinstrument.

4.10 LIM

Lim inngår som en del av ulike leketøy. Det kan være lim som benyttes for å lime ulike materialer sammen, eller lim som benyttes ved produksjon av et material (f.eks. bygningsplater). Kravene til lim er hentet fra Nordisk Miljømerkings

kriteriedokument for lim, og omfatter kun lim som benyttes for å lime ulike materialer/deler av leketøy sammen.

Kravene K51-K54 omfatter lim, med unntak av lim som benyttes i bygningsplater som er omfattet av krav K22-K29.

For bakgrunn til kravene til lim, se "Nordisk Miljömärkning av lim Bakgrunnsdokument for versjon 3.0, 28. november 2002".

4.11 KRAV PÅ SIKKERHET

Hvert år skades 350 000 barn under fem år innenfor EU som et resultat av bruk av barneprodukter som stullebord, barnestoler og leker. Innenfor EUs medlemsland pågår et arbeid med å gjøre barns leker sikrere, og det finnes et EG-direktiv som sier at medlemslandene skal utarbeide europastandarder for de produkter som er aktuelle. Alle leker som selges i Europa skal være merket med det europeiske CE-merket. Miljømerking kan eventuelt komplimentere, ikke erstatte, CE-merkingens sikkerhetskrav. Svanemerking kan forsikre konsumenter om at leken er testet i henhold til CE-merkingens standarder og krav. Det er imidlertid viktig at miljømerking ikke blir ansvarlig for å "godkjenne" produkter og vurdere om de riktige sikkerhetstestene er utført. Her må vi basere oss på uavhengige testinstitusjoner.

Enligt Konsumentverket i Sverige är de allvarligaste olycksriskerna med leksaker att småbarn stoppar i sig något som fastnar i halsen och att barn skadar sina ögon eller sin hörsel. Leksaker kan dock skada sin användare på olika sätt, men säkra leksaker ska inte skada sin användare på grund av sin utformning. Leksaker ska inte vara utformade på ett sådant sätt att användaren eller annan persons hälsa och säkerhet riskeras.

I EUs leksaksdirektiv finns det fastställt vilka säkerhetskrav som leksaker måste uppfyllas. Kraven i EUs direktiv omfattar bland annat krav på mekaniska och fysikaliska egenskaper, brännbarhet, migrering av tungmetaller, ljudnivåer av ämnen. Vissa leksaker ska också ha varningstext eller åldersmärkning då leksaker för äldre barn kan vara farliga för små barn.

Om en leksak är CE-märkt försäkras leksakstillverkaren att leksaken uppfyller EUs leksaksdirektiv. Enligt uppgifter från Konsumentverket i Sverige går det inte att lite på CE-märkta leksaker då det fuskas med märkningen.

Nordisk Miljömärknings krav K2 innebär att det inte kan fuskas med märkningen av leksaker då det kommer kontrolleras att test enligt EN71 verkligen har utförts

4.12 EMBALLASJE OG INFORMASJON TIL KUNDE

Kravene K55 og K56 omfatter emballasje og informasjon til kunde.

Leketøy er ofte innpakket i mye emballasje, både papp og plast. Delvis gjøres dette for at produktene skal tåle transport, men emballasjen er også laget for å friste kundene.

I flere av Nordisk Miljømerkings kriterier er det forbud mot dobbel og trippelemballasje. For leketøy vil det i første generasjon kriterier ikke bli satt krav til mengde emballasje, men dette vil bli diskutert ved revisjon av kriteriene.

Det vil derimot være et forbud mot bruk av PVC i emballasjen (se bakgrunn for PVC i kap 4.2.1).

For elektriske leketøy vil det også være et krav om at kundene skal informeres om hvordan brukte batterier bør håndteres, garantivarighet og retursystem for elektriske leketøy. I tillegg skal svanemerkede batterier anbefales. Denne informasjonen kan stå på emballasjen eller vedlegges som informasjonsmateriell.

4.13 ARBEIDSFORHOLD

Kravet K70-K79 omfatter krav til kvalitet- og myndighetskrav. Kravene K71-K79 er generelle krav som inngår i alle kriterier innen Nordisk Miljømerking. K70 er spesielt tilpasset leketøysproduksjon.

Etiske spørsmål knyttet til leketøysproduksjon er mange og vanskelige. De omhandler alt fra arbeidsforhold i produksjonslokalene til leketøyets pedagogiske effekt på barnet. For leketøy har etiske krav, i første generasjon av kriteriene, dreiet seg om produksjonsarbeidernes rettigheter og arbeidsforhold. Andre forhold som f eks lokalbefolkningens rettigheter og testing på dyr omfattes ikke.

En trend i leketøysbransjen er at leveringstidene for produktene stadig forkortes. Innkjøper ønsker ikke å holde en fordyrende stor lagerholdning. Dette øker presset på produsentene for å få levert varene. I tillegg ser vi at prisene for leketøy stagnerer og enkelte tilfeller også faller. Samtidig med dette øker prisene på råvarer som plast, stål og bomull. Dette øker presset ytterligere på produsentene, og det er en evig kamp om å finne de billigste områdene for produksjon. En forutsetning for billig produksjon er ofte billig arbeidskraft. Når vi vet at leverandørene ikke ønsker å heve prisene ut mot sluttbruker, er det produsentene som blir skadelidende.

Workshop

20. mars 2006 ble det arrangert en workshop i etikk der etiske retningslinjer for leketøysproduksjon ble diskutert. Målet med workshopen var å få gode innspill og en debatt vedrørende etiske problemer knyttet til leketøysproduksjon i Kina. Det var 20 deltagere (se deltagerliste og program vedlegg 3). Henrik Lindholm fra Fair Trade i Sverige presenterte det arbeidet de gjennomfører i dag, både for å rapporterte om og bedre arbeidsforholdene i leketøysbransjen. Det ble vist en film: "Rapport fra tomtens verkstad" som er laget i samarbeid med Swed Watch og Hong Kong Christians Industrial Committee (HKCIC), en frivillig organisasjon som har lang erfaring med undersøkelser av arbeidsforhold i Sør-Kina. Det ble filmet fra flere av produksjonsstedene til store nordiske produsenter/importører som BRIO, COOP, Åhlens og Top Toy. En rapport fra undersøkelsen "Billig, snabb og lydig" er også utgitt.

I sitt innlegg oppsummerte Henrik Lindholm de områdene Fair Trade arbeider med. I tillegg ga han miljømerking gode råd og tips om hvordan krav til etikk bør settes i våre kriteriedokument. Han presiserte at vi aldri kan garantere at etiske retningslinjer følges.

Neste foredragsholder, Christian Ewert, fra ICTI (se kapittel 2.2) fortalte om bakgrunnen for ICTIs Care Prosess. ICTI har i flere år arbeidet for å bedre arbeidsvilkårene for arbeidere innen leketøysproduksjon i Kina. De områdene i ICTIs program som fikk flest kommentarer fra andre deltakere på workshopen var krav til arbeidstid. I tillegg krever ICTI at det skal være rett til fri organisering kun i de land der dette ikke bryter med mydighetskravene.

Workshopen ble avsluttet med diskusjon rundt muligheten for å stille krav til etikk i kriteriedokumentet for leketøy. Representantene fra de ulike organisasjonene ga tilbakemelding om at det er bra at miljømerking arbeider med dette viktige området, men at vi har mange utfordringer. Miljømerking kan ikke gi garantier for gode arbeidsforhold.

Standarder

Undersøkelser har avdekket en rekke forhold ved arbeidsforholdene ved produksjonsbedrifter, først og fremst i ikke-vestlige land, som strider mot vestlige oppfatninger av hva som kan aksepteres. Endel av forholdene er så graverende at til og med elementære menneskerettigheter trues.

På bakgrunn av dette er det etablert flere standarder for "Social Responsibility". 2 standarder dominerer for leketøysbransjen:

- a. ICTI Code of Business Practices (ICTI CARE)⁵, Industriens egen standard (omfatter kun Kina pr i dag).
- b. Social Accountability 8000 (SA8000)^{x1}. Verdensomfattende ordning.

Standardenes utbredelse

Det er pr dags dato 763 SA8000 sertifiserte produksjonssteder i 47 forskjellige land og 54 forskjellige industrier. Det er 15 SA8000 sertifiserte leketøysprodusenter i Kina. Det Norske Veritas har sertifisert disse.

100 fabrikker har pr dags dato fått ICTI CARE Seal of Compliance. Kun en tredjedel av de godkjente firmaene ønsker å få sine navn publisert på ICTI CAREs hjemmesider men ICTI jobber med å øke dette antallet.

Standardens nivåer:

SA8000:

SA 8000-sertifisering kan skje på 2 forskjellige nivåer: SA8000-sertifisering eller SA8000 Corporate Involvement Program (CIP). SA8000-sertifisering kan oppnås av fabrikker som driver produksjon, mens firmaer som selger varer eller kombinerer salg og produksjon kan delta i CIP-programmet.

CIP har 2 nivåer:

- SA8000 Explorer (CIP nivå 1): Firmaet evaluerer SA8000 som et verktøy for å finne leverandører som oppfyller etiske krav via pilot-kontroller.
- SA8000 Signatory (CIP nivå 2):
Firmaet skal over tid implementeres i hele eller deler av produksjonskjeden. Firmaet skal rapportere implementeringsprosessen til alle interesserte parter via SAI-verifisert offentliggjørelse.

ICTI Care Prosess:

ICTI Care Prosess har to nivåer. Det ene er vanlig sertifisering (ICTI CARE Seal of Compliance).

Det andre nivået er "Date Certain"-programmet. Firmaer som er med i dette programmet forplikter seg til å:

- angi dato for når de formelt skal begynne å involvere deres leverandører i CARE-prosessen.
- angi dato for når de kun vil bestille eller akseptere produkt produsert i fabrikker sertifisert iht CARE.

Date Certain synes å være sammenlignbart med CIP-programmet til SA8000.

Standardenes innhold

Standardene inneholder alle krav som bedriftene skal klare samt en beskrivelse av verifiseringskrav. Verifisering skal gjøres av nøytrale tredjeparts sertifiseringsorganer. Sertifiseringsorganene må oppfylle en rekke krav og godkjennes av ICTI/SA 8000 sentralt.

Standardene inneholder krav til:

1. Forbud mot barnarbeid.
2. Forbud mot slavearbeid og fengselsarbeidskraft.
3. Helse- og sikkerhetskrav.
4. Frihet til organisering og kollektive forhandlinger.
5. Diskriminering.
6. Disiplineringspraksis (avstrafning).
7. Arbeidstid.
8. Lønn.
9. Ledelsessystemer.

Generelt krever ICTI at lokale lover skal følges men i noen tilfeller settes absolutte krav, som f eks en minimumsalder på 14 år.

SA 8000 har et krav på maksimalt 48 timers arbeidsuke og 12 timer overtid pr uke. ICTI spesifiserer bare at lokale lover skal følges og hvor slike lover ikke finnes skal krav settes slik at det muliggjør humane, trygge og produktive arbeidsforhold.

SA 8000 krever at arbeiderne mottar som et minimum lovpålagt minstelønn eller bransjens minstelønn, men i tillegg skal lønnen for en normal arbeidsuke være tilstrekkelig til å møte basisbehovene og i tillegg et lite overskudd.

ICTI gir arbeiderne rett til å organisere seg iht. lokale lover. SA 8000 spesifiserer at arbeiderne har rett til å danne fagforeninger og forhandle kollektivt. I tillegg spesifiseres det at bedriften, i land hvor disse rettighetene er begrenset, skal legge til rette for alternative måter for arbeiderne å fritt og uavhengig organisere seg og forhandle.

Krav til arbeidsforhold

I høringsforslaget er det i kapittel 5, O1, krav til arbeidsforhold. Kravet omfatter lisensinnehaveren som skal sikre at produksjonen av leketøyet (sluttprodukt) følger en standard basert på ILOs konvensjon for barnearbeid, tvangsarbeid, helse og sikkerhet, organisasjonsfrihet og rett til kollektiv forhandling, diskriminering, disiplin, arbeidstid og lønn.

Nordisk Miljømerking ønsker ikke å sette kvalitative krav og kravnivåer til arbeidsforhold, men vil basere seg på dokumentasjon gjennom produsentens sertifisering i henhold til eksisterende standarder. Kravet til arbeidsforhold vil derfor kunne dokumenteres ved én av følgende alternativer:

- a. Gjennom SA8000 sertifisering der gyldig sertifikat skal sendes inn.
eller
- b. Code of Business Practice i henhold til ICTIs CARE Process (gyldig Seal of Compliance som er offentliggjort på ICTIs hjemmeside).

For ikke å utelukke produsenter som er i en prosess for å bli SA8000 sertifisert eller for å få Seal of Compliance, kan det, i noen tilfeller, gis lisens under gitte forutsetninger. For å gi en slik forutsetning, vil siste rapport fra sertifiseringsorgan bli vurdert utfra hvor mye arbeid som gjenstår før en lisens kan gis, samt hvilke områder som avviker fra standarden. I tillegg kreves det at konkrete handlingsplaner med gitte tidsfrister sendes inn.

Lisensen vil kunne inndras hvis lisensinnehaver ikke lengre oppfylder kravene til SA8000, Seal of Compliance eller ikke følger de angitte tidsfrister i eventuelle handlingsplaner.

Miljømerking kan etter avtale godkjenne at kravet dokumenteres ved at produksjonsbedriften offentliggjør f.eks. på sin hjemmeside hvordan kravene i ILOs konvensjon etterleves og kontrolleres av 3. part.

5 Kvalitet

Mange av høringskommentarene påpekte at miljømerkingskravene for leketøy ikke har noen krav til leketøyets kvalitet eller levetid. Prosjektgruppen har gjennom kriterieutvikling flere ganger diskutert muligheten for å stille kvalitetskrav utover de kravene som myndighetene stiller. Prosjektgruppen har også vært i kontakt med flere store leketøysprodusenter for å få hjelp til å stille slike krav. Men konklusjonen ble at i denne versjonen klarer vi ikke å stille dokumenterbare krav til kvalitet eller levetid.

En annen diskusjonen har gått på om vi ønsker at alle type leketøy, også de som vi som forbrukere kjøper ubevisst (inngår i blader, boksen med frokostblanding, som en del av en meny på en restaurant) skal kunne svanemerkes. Prosjektgruppen ønsket at produktgruppeavgrensningen skulle formuleres slik at kun leketøy som selges direkte til kunden, der kunden har et valg, skal kunne svanemerkes. Det medfører at leketøy som legges ved blader og frokostblandinger ikke kan svanemerkes, men at leketøy som legges ved når kunder velger en bestemt meny, kan svanemerkes. Et forslag til formulering av krav var som følger:

Leketøy som følger vederlagsfritt med andre produkter (f.eks. blader, matvarer osv), kan ikke svanemerkes.

Men etter ytterlige diskusjoner er konklusjonen at vi ikke kan stille krav som utelukker visse type leketøy. Hvis leketøyet er svanemerket, kan ikke vi kontrollere hva som skjer med leketøyet etter produksjon. Hvis de ønsker å legge ved det svanemerkede leketøyet til tegneserieblad eller matvarer, kan vi ikke kontrollere dette.

6 Nye kriterier

Miljømergingskravene til leketøy vil være gyldig i ca fire år. I løpet av gyldighetstiden vil det foregå en revisjon av kriteriene og en ny versjon vil foreligge et år før de eksisterende kriteriene utgår.

I revisjonsprosessen vil kravnivåene i versjon 1 vurderes og det vil bli vurdert å stille krav til nye områder. Noen av punktene som vil vurderes i en revisjon er:

- Krav til råvareproduksjon (plast, metall osv)
- Energikrav
- Strengere og mer omfattende krav til støy.

7 Referanser

ⁱ Noen eksempler:

Miljøjournalen Nr 12, 2005, Tänk Mars 2006, VG torsdag 6. juli 2006,
<http://www.nrk.no/programmer/tv/fbi/1399966>

ⁱⁱ <http://www.sft.no/arbeidsomr/produkter/norge/dbafile7539.html>

ⁱⁱⁱ <http://www.tietoy.org/Portals/28/TIE%20Facts%20and%20Figures%20brochure%202006.pdf>

^{iv} <http://www.tietoy.org>

^v <http://www.toy-icti.org>

^{vi} <http://www.dep.no/md/norsk/miljolov/>

^{vii} <http://www.calidadcomprobada.com/>

^{viii} <http://www.wwf.no>

^{ix} <http://www.btha.co.uk/>

^x EU-Blomsten: http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/index_en.htm Økotex:

<http://www.oekotex.com/en/start/start.html> Bra Miljøval: <http://www.snf.se/>

^{xi} FFFH's krav til A,B,C og D-mærkede formnings- og hobbymaterialer, Modellervoks, støbemasse, ler, gibbs og gibsgaze

-
- ^{xii} Miljøministeriet, Kortlægning af parfymestoffer i leketøy og småbørnsartikler, Nr 68 2006, Dorte Glensvik COWI A/S, Jane Pors Eurofins Danmark A/S
- ^{xiii} Cosmetic directive 76/768/EEC- March 1989
- ^{xiv} Nordisk Miljømerkings Riktlinjer för plaster, *Huvudrapport*, Maj 2001, Version 1)
- ^{xv} <http://www.leika.dk>
- ^{xvi} <http://www.brio.se>
- ^{xvii} LEGO Annual report 2004
- ^{xviii} PVC Informationsrådet i Danmark. www.pvc.dk. Hjemmesiden besøgt 22/3-05.
- ^{xix} Life Cycle Assessment of PVC and of principal competing materials, EU Commission 2004.
- ^{xx} espa, European Stabiliser Producers Assosiation, <http://www.stabilisers.org/breakdown.htm>, (nettsiden besøkt 30.03.2005)
- ^{xxi} Green Paper – Environmental issues of PVC, European Commission 2000.
- ^{xxii} Towards the establishment of a priority list of substances for further evaluation of their role in endocrine disruption. European Commission DG ENV 2000.
- ^{xxiii} SFT, Høring av forslag til endringsforskrift som skal regulere flalater i leketøy og småbarnsprodukter. Ref: 2006/410, dato 08.05.2006
- ^{xxiv} SFS, Mulig forbud mot miljøgifter i forbrukerprodukter, Konsekvensutredning for 21 miljøgifter.
- ^{xxv} <http://www.miljostatus.no>
- ^{xxvi} Migration of nitrosaminer and nitrosatable substances from balloons, Report ND1TOY01/01, Inspectorate for health protection and veterinary public health
- ^{xxvii} N-Nitrosamines from balloons: Assessment of the health risk for Children, Centre for Substances and Integrated Risk Assessment of RIVM, December 2002
- ^{xxviii} FOR 1993-12-21 nr 1381: Forskrift om materialer og gjenstander i kontakt med næringsmidler (matemballasjeforskriften)
- ^{xxix} www.fda.gov
- ^{xxx} http://www.oeko-tex.com/OekoTex100_PUBLIC/index.asp
- ^{xxxi} http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/product/pg_clothing_textiles_en.htm
- ^{xxxii} www.fsc.org
- ^{xxxiii} www.pefc.org
- ^{xxxiv} Samtaler med BRIO, IKEA, Beckers og Akzo Nobel
- ^{xxxv} Konsulentrapport fra Proton (kan fås ved henvendelse til miljømerking).
- ^{xxxvi} Tlf. samtale Osram ved produktsjef.
- ^{xxxvii} LED- Wikipeda
- ^{xxxviii} Omura et. al. Fundamental and Applied Tox. Vol 32, no 1 1996. p 72-78.
- ^{xxxix} Technical Report Series 499 (2001) NIH Publ. 01-4433 US Dept. of Health and Human Services, National Institute of Health Sciences. p 8-10.
- ^{xl} <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageId=473>

Vedlegg 1.

Følgende produkter kan ikke svanemerkes og omfattes ikke av kriteriene for Leketøy

(Tilsvarende vedlegg 1 i EUs direktiv nr. 88/378/EEG) :

- julepynt
- naturtro skalamodeller
- utstyr beregnet til å brukes kollektivt på lekeplasser
- sportsutstyr
- utstyr beregnet til bruk på dypt vann
- dukker i nasjonaldrakter, dukker for utstilling og lignende produkter for voksne samlere
- «profesjonelt» leketøy installert i kjøpesentra, jernbanestasjoner o.l.
- puslespill med mer enn 500 brikker eller uten bilde, beregnet for spesialister
- luftgevær og luftpistoler
- fyrverkeri, inkludert kruttapper*
- slynger og kasteinnretninger
- kastepiler med metallspiss
- elektriske ovner, strykejern og andre bruksgjenstander med spenning høyere enn 24 volt
- produkter som inneholder et varmeelement og som er forutsatt brukt under tilsyn av en voksen i undervisningssammenheng
- kjøretøy med forbrenningsmotor
- dampmaskiner
- sykler til sportsbruk eller til bruk på offentlig vei
- videospill som kan kobles til en videoskjerm, og som drives med en nominell spenning høyere enn 24 volt
- narresmøkker
- virkelighetstro kopier av skytevåpen
- bijouteri til barn
- krystalldyrkingssett (crystal growing set)

*Kruttlapper spesielt ment for bruk i leketøy, er omfattet av forskriften.

Vedlegg 2

Eksempel på utfylling av skjema for materialoversikt og produksjon (kapittel 1 i kriteriene)

Produsent: LekeKing AS	Kontaktperson: Ola Normann
Produkt: Diverse aktivitets og biteleker til babyer	Totalvekt i gram: 400 gram

1. Gi en kort beskrivelse av type leketøy og til hvilken aldersgruppe leketøyet er egnet. Leketøyet i ulike materialer og smådeler (skruer, hengsler, knotter etc.).
2. Finn vekten av leketøyet
3. Del opp leketøyet i ulike materialer og smådeler (skruer, hengsler, knotter etc.)
4. Finn vekten av de enkelte materialer.
5. Gi en oversikt over leverandørene av de ulike materialene. Smådeler unntas.
6. De samlede mengder for hvert materiale krysses av i skjemaet nedenfor for å gi en oversikt over hvilke krav som er relevante.
7. Lag et flowskjema for å illustrere produksjonen inkludert de ulike leverandører og eventuelt produsenter av ulike deler som inngår i leketøyet.

Tabell 1 Oversikt over materialer og i hvilke kapitler kravene er gitt

Material	Vekt%	Krav	Mengder i leketøyet	Relevant
Krav til sikkerhet	Hele leketøyet	K2	-	Ja ☒
Luktstoffer	Hele leketøyet	K3	Luktstoff tilsettes ikke	Ja ☐ Nei ☒
Plast, inkl resirkulert plast	Mer enn 1 vekt%	K4, K5, K7 og K8	200 g, 50 vekt%	Ja ☒ Nei ☐
Gummi	Mer enn 1 vekt%	K4-K8	Inngår ikke	Ja ☐ Nei ☒
PVC	Mer enn 1 vekt%	K4, K5, K7 og K8	Inngår ikke	Ja ☐ Nei ☒
Tekstil, skinn og lær	Mer enn 1 vekt%	K9, K13 og K14	50 g, 12,5 vekt%	Ja ☒ Nei ☐
Vegetabiliske naturfiber, tilleggskrav	Mer enn 1 vekt%	K10	Inngår ikke	Ja ☐ Nei ☒
Skinn og lær, tilleggskrav	Mer enn 1 vekt%	K11 og K12	Inngår ikke	Ja ☐ Nei ☒
Stoppmaterialer	Mer enn 1 vekt%	K15-K18	50 g, 12,5 vekt%	Ja ☒ Nei ☐
Heltre	Mer enn 1 vekt% Mer enn 10 vekt%	K19 K20, K21	100 g, 25 vekt%	Ja ☒ Nei ☐ Ja ☒ Nei ☐
Trebaserte materialer	Mer enn 10 vekt%	K22-K29		Ja ☐ Nei ☒
Overflate-behandling	Mer enn 1 vekt%	K30-K33		Ja ☐ Nei ☒
Papir	Mer enn 10 vekt%	K34		Ja ☐ Nei ☒
Papp og kartong	Mer enn 10 vekt%	K35-K37		Ja ☐ Nei ☒
Trykksaker	Alle	K38		Ja ☐ Nei ☒
Metall, belegging	Alle metalleder	K39		Ja ☐ Nei ☒
Metall, overflate-behandling	Alle metalleder	K40-K42		Ja ☐ Nei ☒
Elektriske leketøy, spesialkrav		K43-K50		Ja ☐ Nei ☒
Lim		K51-K54		Ja ☒ Nei ☐
Emballasje		K55-K56		Ja ☐ Nei ☒

Nordisk Miljømerking
Svanemerkeleketøy- Bakgrunn for høringsforslag
Vedlegg 2

Leverandør	Leketøysdel	Materiale	Vekt i gram	Vekt %
1. Plastico (adresse, kontaktperson og telefonnummer)	Plastringer i ulike farger	PP	200	50
2. Tekstilico (adresse, kontaktperson og telefonnummer)	Tekstilansikt med stopp	Polyester	50	12,5
3. Stoppico (adresse, kontaktperson og telefonnummer)	Fyll i tekstilansikt	Polyuretan	50	12,5
4. Treico (adresse, kontaktperson og telefonnummer)	Trering som plastringene henger i	Furu	100	25
5. Limico (adresse, kontaktperson og telefonnummer)	Lim mellom tekstil og stopp	Se datablad	-	-

Vedlegg 3 Program og deltagerliste workshop

Etiske krav til leketøysproduksjon

Målet for dagen er å skape grunnlag for å stille gode og dokumenterbare krav til etikk ved produksjon av svanemerket leketøy.

Dato: 20. mars 2006 kl 10:00 til 14:00

Sted: Miljømerking, Tordenskiolds gate 6 B, Oslo

Ordstyrer: Markedssjef Cathrine K. Elger, Miljømerking

Program

10:00 Nordisk Miljømerking og krav til etikk v/direktør i Miljømerking Alvhild Hedstein

10:30 Billig, snabb och lydig – leksaksarbetare och företagens ansvar
v/projektledare Henrik Lindholm, Fair Trade Center i Sverige

11:30 The International Toy Industry's Ethical Manufacturing Program
v/Vice President Europe Christian Ewert, ICTI CARE Process

12:00 Lunsj

12:30 Hvordan kan miljømerking stille gode og dokumenterbare krav til etikk ved produksjon av svanemerket leketøy?

Diskusjon rundt følgende punkter:

Produksjon, arbeidsforhold og arbeiderens rettigheter

- Mulighet for full åpenhet og sporbarhet i produksjonshistorien til leketøy?
- Hva er uverdige arbeidsforhold (lønn, barnarbeid, arbeidstid, arbeiderens sikkerhet)? På hvilket nivå skal vi legge kravene?
- Hvem skal sette standard for arbeidsforhold under produksjonen?
- Kan vi kreve produksjonsbedrift med organiserte arbeidere og klar arbeidsmiljølovgivning?
- Hvilke konsekvenser har kartlegging av arbeidsforhold for produksjonsarbeiderne?

Dokumentasjon og kontroll

- Hvordan kan vi få troverdig dokumentasjon på arbeidsforhold?
- Hvem skal være våre kontaktpunkter? Nordiske oppdragsgivere?
- Eiere? Anonyme arbeidere? Fagorganisasjoner? Frivillige organisasjoner?
- Hvem skal kontrollere arbeidsforhold under produksjonen?
- Kontrollbesøk i forbindelse med søknad om svanemerke lisens.
- Hvordan kan vi løse det?
- Har vi mulighet for systematiske tilbakemeldinger/garantier?

13:45 Oppsummering og videre fremdrift v/prosjektleder Lise Kristin Sunsbj, Miljømerking

Nordisk Miljømerking
Svanemerkede leketøy-Bakgrunn for høringsforslag
Vedlegg 3

Deltagerliste Workshop Etikk 20. mars 2006

Navn	Organisasjon
Åke Natt och Dag	COOP Sverige
Henrik Lindholm	Fair Trade Center
Jens Erik Romslo	Forbrukerombudet
Line Andersen	Forbrukerrådet
Håkon Lindahl	Grønn Hverdag
Christian J Ewert	ICTI CARE
Gunelie Winum	Initiativ for Etisk Handel
Jorunn Johanssen	Styremedlem i bransjerådet for leketøy
Pia Anette Gaarder	NorWatch
Morten Halle	SFT
Harald Throne-Holst	SIFO
Mogens Stibolt	Miljømerking Danmark
Alvhild Hedstein	Miljømerking i Norge
Bjørn Erik Lønn	Miljømerking i Norge
Elisabeth Magnus	Miljømerking i Norge
Jorunn Gran	Miljømerking i Norge
Cathrine K Elger	Miljømerking i Norge
Marte K Halvorsen	Miljømerking i Norge
Lise K Sunsby	Miljømerking i Norge
Anders Moberg	SIS Miljömärkning